



Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijk en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

K.
53945.

178

27. 7. 22
Cal. 216001-100000
DICE 25. +

V A N

Van Leigh in Essex,

N A

En deffelfs Wonderlijke Avontuuren, zijnde ge-
 vangen gebragt van de Portugijfen na ANGOLA,
 alwaar en waar ontrent hy by-na 18. Jaren
 gewoond heeft.

A°. 1589. en vervolgens.

Door hem zelfs in het Engels beschreven,

En daar wyt nu aldereerst vertaald.

Met schoone Kopere Platen, en een volkomen Register verrijkt.



TE LEYDEN,
Bij PIETER VANDER AA, Boekverkooper / 1706.
Met Privilegie.

Mein Privilegium.

KORTEN INHOUD DER AFDEELINGEN IN DESE REYS BEGREEPEN.

Eerste AFDEELING. *Andries Battels* Reys, na de Rivier de *Platte*; Hy word gevangen genomen, op de Kust van *Brasilien*, en gesonden na *Angola*. Pag. 1

II. *Battels* Koophandel op die Kust; wil ontvlugten, word gevangen geset en gebannen; hy ontvlugt het, en word weder gevangen; hy word versonden na *Elambo*, en *Bahia des Vaccas*. 6

III. Ontmpeting der *Gagas*; derselver Oorlogen, Menschen-eeting en overlooping van Landen; *Battel* onder de *Gagas* en andere geraakt, en wat hem daar bejegende. Als ook de levens-wijs der *Gagas* of *Jagges*, welk nooyt van een Christen so wel heeft kunnen geweten worden, als van hem. 13

IV. Hy komt weder by de *Portugijsen*; overloopt met deselve verscheyden Landschappen; bedriegt en ontvlugt hen, en leeft eenige maanden in de bossen. Hy maakt een wonderlijke Boot en komt tot *Longo*. 25

V. Van het Landschap *Engoy*, en andere Landen van *Longo* of *Loango*; en verscheyden bysonderheden van den Koning en die Land-aart. 29

VI. Van de Provintien van *Bongo*, *Calongo*, *Mayombe*, *Manikessocke*, en *Motimbas*: van hun Apen-wanscheysel *Pongo*; hun jagt, Afgoderyen, en verscheyden andere aanmerkingen. 35

VII. Van de *Zebra* en *Hippopotamus*. Der *Portugijsen* manier van Oorlogen in dese Gewesten. De Vissery hoe die hier gedaan word. Het koorn-gewas, en andere merkelijke saken. 42



ANDRIES BATTLE
Scheepstogt
na
BRASILIE;
door een xviij Jarige
gevangenschap, in
d'Africaanse gewesten
van
ANGOLA
en
LOANGO
Voleynd.

Milliaria Germanica Communia 15 in uno Grado.
50 100 150 200
Milliaria Gallica Communia quorum 20 in uno Grado
50 100 150 200 250 300

R E Y S

V A N

ANDRIES BATTTEL

Van Leigh in Essex,

N A B R A S I L I E N.

I. A F D E E L I N G.

*Andries Battels Reys, na de Rivier de Plate; Hy
word gevangen genomen, op de Kust van
Brasilien, en gesonden na Angola:*

In 't Jaar 1589. begon Abraham Cock van Lime-houfe zijn Reys na de Rivier de Plate, met 2. Pinassen / elk van 50. ton; het een had de naam van May-morning, en het ander was de Dolphijn genaamd.

Abraham
Cock, vaart
met 2.
Schéepen
uyt Eng-
land.

Den 20. April seilden wy van de Theems, en quamen den 26. dito tot Pleymuyden, daar wy wat voorraad voor onse Reys innamen.

Den 7. Mey gingen wy van daar in Zee / dog moesten door quaad weder / te rug na Pleymuyden keeren / daar wy eenige dagen bleven leggen / en vervolgens onse Reys voortsetteden; wy liepen langs de Kust van Spanjen en Barbarijen, en quamen op de Rie van Sancta Cruz, daar wy onse Sloep / die wy in stukken t' Scheep hadden / opmaakten / daar Abraham Cock groote gedachten van maakke / en zijn Reys mede merende te doen. Dit gedaen sijnde / staken wy weder in Zee / en liepen langs de Guineesche Kust / dog te dicht onder Land zijnde / raakten wy in een groot

Komt op de
Kust van
Barbarijen.

En Guineae

Battel. A te

te kalnte. Hier wierd meest al ons Volk siek / aan de blauw-schijnt / so dat wy wepnig gesonde behielden. Ontrent 3. of 4. graden van de linea Aequinoctiaal, daar dag en nacht even lang is / gekomen zijnde / deden wy de Caap de las Palmas aan / daar wy eenige verberffing kregen / waar dooz onse sieke weder hersteld wierden. De Inwoonders van die Plaats maakten veel werkis van ons / en sepden niet ons te willen handelen / maar sogten in der daat ons te agterhalen / als zijnde van een snoode verraderlijke natuur / en leyden het op het nemen van onse Boot / en het quetsen van ons Bootsvolk toe.

S. Thomas. Van dese Kaap leyden wy het Supd-West aan / maar de stroom en de kalnte bedroogen ons / so dat wy tot onder het Eyland van S. Thomas dzeven / in plaats dat wy meenden verder Zee-waard in te zijn / als wy getweest waren. Wy begonden hout en water gebzeft te hebben / dies wy ons na de Supd-sijde tussen S. Thomas en de Eylanden das Rolas wendeden / daar wy een bequame Rie vonden / en onse Boot na Land sonden / met oogmerk om water te halen / maar dat was 'er niet te vinden / maar wel de rupitte van Plan-taans en Granje-appelen. Wy vonden hier een Vlek met Negers, die 'er van S. Thomas gesonden waren / also de Portugijsen de gewoonte hebben / hunne swakke of sieke Slaven derwaards te brengen / om daar hun gesondheyt en sterkte weder te bekomen / also dese Eylanden seer vrugtbaar zijn / en hoewel se geen vers water hebben / egter met de Wijn wpt de Palm-Boomen sulliks vergoed word. Na dat wy ons selven met de vrugten van dit Eyland verberft hadden / staken wy het Dozp in den brand. Wy liepen hier van daan / na de Oost-sijde van S. Thomas, en quamen in 't gesigt van de Stad / maar also sy van het Kasteel / dat met kanon wel boozsien was / op ons schooten / derfden wy deselve niet nader komen.

Hier van daan / hielden wy het boozby het vaste Land /

Kaap de las
Palmas,

Daar verra-
derlijk Volk
was.

S. Thomas.

Eylanden
das Rolas.

Een vrugt-
baar Vlek,

Dat ver-
brand word.

't Kasteel
van S. Tho-
mas wel
voorsien
met kanon.

Land / Oost en Suid-Oost aan / en waten na Kaap de
 een etmaal in 't gesigt van de Kaap de Lopo Gon- Lopo Gon-
 salves : ontrent 3. mijlen daar van daan zijnde / salves.
 wierpen wy het over staag / en keerden weder na
 het Epland van S. Thomas , dog na de West-
 sijde ; hier ontdekten wy een water / dat uit het
 gebergte quam / weshalven wy met onse Boot
 na Land voeren / om 6. of 7. vaten met water te
 ullen : maar de Gouverneur had 100. Eplanders
 op een bedekte plaats gelegd / die / so dra wy aan
 Land waren / op ons aanbielen / waar door een
 van de onse gedood / en een ander gequettst wierd /
 welk ons noodsaakte na onse Boot / en verbol-
 gens na ons Scheeps-boord te wijken.

Ongelukkig
water halen.

Abraham Cock stelde nu vast / na de Kust van
 Brasilien te gaan / en leydde het West-Suid-West
 Zee-waard in. Ontrent 50. mijlen in Zee zijn-
 de / raakten wy onder een menigte van Dolphijn-
 nen / welk ons wel te pas quam / want die ble-
 ven by ons / en volgden ons Schip / ontrent den
 tijd van 30. dagen / tot dat wy het Land aandee-
 den : hier liepen wy langs de Kust van Brasilien ,
 tot dat wy by Ilha Grande , 5. graden ten Suiden
 van de linie , quamen / daar wy tussen het Ep-
 land / en het vaste Land gingen leggen / onse
 Scheepen aan Land haalden / en schoon maak-
 ten / en te gelijk ons selven verbersten / en soet
 water innamen : op dit Epland woonen geen
 Menschen / maar het is egter by vrugtbaar.
 Hier ontrent 12. dagen geweest zijnde / quam 'er
 een klepne Pinas / die na de Rivier de Plate wil-
 de / en hier om water en verberffing quam inlooc-
 pen ; wy deden deselve aanstonds aan / haalden
 'er den Portugijsen Koopman uit / die aan A-
 braham Cock verhaalde / dat 'er binnen 2. Maan-
 den 2. Fregatten van de Rivier de Plate , uit de
 Stad Buenos Ayres stonden te komen. Van die
 Stad nu / komien Jaarlyks 4. of 5. Karveelen
 na Bahia in Brasilien , en na Angola in Africa ,
 die een grooten Schat medebrengen / welke over

Steeft
over na
Brasilien.

Dolphijnen

Ilha Gran-
de.

Nemen
daar een
Portugijse
Pinas ?

Krijgen
daar berigs
van Schee-
pen.

4 REYS VAN ANDRIES BATTEL

Land uyt Peru op de Rivier van Plate gebragt word. Abraham Cock dit verstaande / verlangde om dese Tocht te doen / en nam eenig Volk van de Dolphijn in sijn Schip over / en sond de Dolphijn, die nog geen groote fleys gedaan had / weder na Huys. De Portugijse koopman bragt ondertussen / ons op sekerere plaats van dit Eyland / daar een gebannen man was / die 'er een menigte Plantanen gepoot had / en ons seyde / dat wy met die fruyt tot aan de Rivier de Plate konde komen / welk ons wel quam / also ons brood en andere eetwaren byna geconsumeerd waren.

En vinden
daar een
gebannen
Man.

Varen na de
Rivier la
Plate.
't Eyland
Labos Ma-
rinos.

Met dese voorraad vertrokken wy van dit Eyland / en waren 36. dagen onderwegen / eer wy aan het Eyland van Labos Marinos, in de mond van de Rivier Plate, quamen. Dit Eyland is een halve mijl lang / en heeft geen vers water / maar daar zijn seer veel Wyrm-Bissen / en so veel Zee-Moss / dat onse Boot dooz deselbe niet konde aan Land komen / of moest 'er met haar riemen een opening mede maken ; dit was onse kost 30. dagen lang / terwijl wy op de Rivier heen en weder voeren / dog waren wy om andere eetwaren verlegen. Hier op besloten wy de Rivier op te varen / na Buenos Aires, en met onse Boot weg te nemen een Phas / die outrent de Stad lag : maar als wy tot de hoogte van de Stad / de Rivier opgevaren hadden / kregen wy een storm uyt den Suid-Westen / die ons te rug dreef / tot onder Isla Verde, of het Groene Eyland, dat ten Noorden van de mond der Rivier legd.

Buenos
Aires.

't Eyland S.
Sebastiaan.

Ondertussen waren wy geweldig moedeloos / dooz gebrek van levensmiddelen / en quamen Noodelijk aan / dooz dien wy geen hoop van onse fleys boort te setten hadden / by het Eyland S. Sebastiaan, dat onder de Steenbok's Son-keer-kring legd ; hier voeren wy na het Land / om wat te bissen / en sommige liepen Landwaard in / om Fruyt te soeken / dooz dien wy alle byna uytgehongerd waren ; op die selve tijd was daar een Canoe

Canoe met Indianen, komende van de Stad Spiritu Sancto; dese landden aan de West-sijde van het Epland/ en komende dooz de bossen/ namen 5. van ons weg en bragten ons na de Rivier van Janeiro; waar op Abraham Cock onse Kapiteyn in Zee stak/ van welken wy naderhand nout meer hoorden.

Daar Battel
gevangen
word, met
4. andere.
En gebragt
na Janeiro.

Vier Maanden tot Janeiro geweest zijnde/ wierd ik en eenen Torner gesonden na Angola in Africa, na een Stad/ St. Paul genoemd/ leggende op 9. graden ten Surden van de Evenaer-linie. Daar gekomen zijnde/ wierd ik ten eersten uit het Schip gehaald/ in de gevangenis geset/ en versonden na Quansa, een Stad/ daar Guarnisoen in lag/ en die 130. mijlen de Rivier op was. Vier 2. Maanden geweest zijnde/ stierf de Stuurman van des Gouverneurs Pinas/ waar op ik order kreeg/ om deselve beneden-waards na de Stad te brengen; hier wierd ik ten eersten siel/ en lag 8. Maanden lang in een deerlijken staat/ te meer/ om dat sy my als een Engelsman hateden. Maar als ik weder hersteld was/ gaf Don John Hurtado de Mendoza, de Gouverneur my order/ om met een Pinas na de Rivier van Congo Zaire genoemd/ te varen/ en daar Olyfants-tanden/ Cerw/ en Oly van Palm-Boomen te gaan ophoopen; dese Rivier is 50. mijlen van de Stad na het Noorden/ en is de grootste die op die geheele Kust is. Aan de mond van die Rivier legd een Epland/ de Calabes genoemd/ daar te dier tijd een Steedsjen op was: hier bezagteden wy onse Pinas/ met Olyfants-tanden/ Cerw en Oly van Palm-Boomen/ en keerden weder te rug na de Stad.

Hy word
met eenen
Torneer
gevoerd na
St. Paul in
Angola.
En van daar
na Quansa.

Komt weder
tot St. Paul.

En word
gesonden
na de Rivier
Zaire.

II. AFDEELING.

Battels Koophandel op die Kust; wil ontvlugten, word gevangen geset en gebannen; hy ontvlugt her, en word weder gevangen; hy word versonden na *Elambo*, en *Babia des Vaccas*. Vreemde voorvallen,

Naderhand
na Longo.

Wat Koop-
handel hy
daar dreef.

Sogt met
een Hol-
lands Schip
weg te ko-
men, dog
word agter-
haald.
Gekluy-
sterd.
En geban-
nen na *Ma-
sangano*.

Aanslag om
te ontvlg-
ven.

Naderhand wierd ik gesonden na Longo, welk 15. mijlen ten Noorden van de Rivier Zaire legd; ik nam derwaards mede 't geen daar meest gesogt word / als langtwerpige / en ronde blautwe koralien / als ook saad-koralien / Spiegelz / blautwe en roode grobe Lakens en Yrse Dekens / die hier veel geagt en duur verkogt wierden / want wy kreegen vooz een el van dat Doek of Laken 3. Olifants tanden / die 120. ponden woegen; wy kogten ook veel Palm-kleederen en Olifants steerten; so dat wy in korten onse Pinas bezagteden. Dese Togt en koopmanschap behaagde den Gouverneur seer wel / su dat hy my / indien ik hem wilde dienen / mijn vypheld beloofde te geven. Met dit varen op die Kust / verliepen 'er 2. Jaren en een half.

Op die tijd quam alhier een Schip uyt Holland; de koopman op het selve heloofde my heymelyk mede te nemen; maar als sy op hun vertrek stonden / en ik my in het Schip versteken had / wierd ik van Portugijsen op het Schip zijnde verraden / endooz de Sergianten van de Stad aan Land gehaald; hier wierd ik aanstonds in de gevangenisz geworpen / daar ik niet groote psere houten 2. Maanden gekluysterd lag / en dagt niet anders als de dood te sullen verwagten / maar eyndelyk wierd ik vooz al mijn leven gebannen / na het Fort Massangano, om in die conquesten te dienen; hier leefde ik seer elendig 6. Jaren lang / sonder eenige hoop van opt wederom de Zee te sien. In dit Fort waren Egyptenaars en Moriskens, die hier insgeslijks als ik gebannen waren. Tegen een van hen opende ik mijn hert / en seyde beter te zijn / om onse vyphelt ons leven te wagen / dan dat wy in dese

desz droebige plaats langer bleven. De Egyptenaar was 'er so genegen toe / als ilt selfs / en be-
 loofde 10. zijner makkers te bewegen / om met
 ons de vlugt te nemen ; wy kregen daar op aan
 ons shoer 3. Egyptenaars en 7. Portugijsen. In
 de volgende nacht / gingen wy met de beste Kanoë /
 die wy bonden / de Rivier Coanza affakken / tot
 aan het gebied van Mani, Heer van Cabech, die
 een Heerschap in het Landschap van Elamba is /
 alwaar wy 12. in getal / met onse musketten /
 kruid en lood aan Land stapten / en onse Kanoë
 in de grond boorden / op dat niemand soude kon-
 nen merken / waar wy aan Land gegaan waren ;
 wy stookten in het Bos een vuur / waar op wy
 wat Guineesche Wept / die wy van Massangano
 hadden mede gebragt / brandeden / om te eeten /
 also wy niet anders hadden. Die geheele nacht gin-
 gen wy al voort / gelijk ook den volgenden dag /
 dog bonden geen water. Maar in de tweede nacht
 konden wy niet langer voort / en moesten wor-
 len van Boomen upt de aard krabben / daar wy
 om ons leven te behouden / aan soogen. Op den
 derden dag / bonden wy een ouden Neger, die na
 Mani-Cabech ging ; wy bonden hem zijne han-
 den op den rug / en dwongen hem / om ons op de
 weg na het Meyr van Casansa te brengen. Die
 geheele dag in dit ongemeen heete Land gemar-
 cheerd hebbende / quamen wy by de Bansa, of
 Stad van Mani-Casansa, leggende 12. mijlen
 Landwaard in van de Stad St. Paulo. Hier ho-
 mende / waren wy genoodsaakt om water te ver-
 zoeken / maar het wierd ons gewepgerd / dies wy
 boornamen hen met ons geweer upt hunne Hun-
 sen te jagen / welk sy sieude / riepense hun Heer
 Mani-Casansa, die ons water en goede woorden
 gaf / en versogt ons die nacht daar te blijven / welk
 egter maar enkel loosheit was / maar wy ver-
 trokten ten eersten / en namen die nacht onse rust
 by het Meyr van Casansa. Op den vierden dag /
 quamen wy tegen den avond by een Rivier / die

In't werk
 gesteld, met
 11. andere
 neffens
 hem.
 Komen in
 't Land van
 Mani-Ca-
 bech.

Gebrek van
 water.
 Het nat nyt
 de wortelen
 der Boomen
 gesogen.

Tot Mani-
 Casansa
 parssen
 sy de In-
 woonders
 om hen
 water te
 geven.

Perikel
voor Kro-
kodillen.

Rivier
Dandé,

Serras , of
Bergen van
Manibanga-
no,

Schermurfe-
ling met een
Troep
Negers.

Bambe.

Sy worden
op den se-
venden dag
vervolgd.

Waar door
sy op de

ten Noorden van ons lag / daar wy met groot peis-
kel overquamen / also 'er so veel Krokodillen in
zijn / dat men aan de kanten derselven / daar se
diep is / ter nauwer nood derst komen. Op den
vijfden dag quamen wy des avonds by de Rivier
Dandé, en gingen so verre Oostwaard aan / tot
dat wy recht tegen over de Serras waren / zijnde de
Bergen van Manibangano, so genoemd na een Heer
die tegen den Koning van Congo, daar wy dag-
ten na toe te gaan / ooploogde: hier passeerden wy
de Rivier / en rusteden een halve nacht. Twee uy-
ren van de Rivier af zijnde / quamen ons eenige
Negers te gemoed / die ons vragden waar wy na
toe wilden / die wy tot antwoord gaben / na Con-
go, waar op sy seiden / dat wy niet wel gingen /
en dat sy Maficongers waren / en dat ons die weg
tot Bambe, daar de Hertog van Bambe lag /
brengen wilden. Wy gingen daar op 3. mijlen
Oostelijk aan en Landwaard in / tot dat wy eyn-
delijk merkten op een verkeerden weg te zijn; der-
halven wy te rug keerden na het Westen / maar
daar vonden wy gewapend Volk / met pijl en
boog booz ons staan / en gereed om op ons te
schieten: maar wy namen booz egter onse weg te
voederen / en deden 6. musketeschooten op hen /
waar dooz'er 4. van hen dood bleven / welk de
oberige sulken schrik aanjaagde / dat se de bligt na-
men / egter volgden sy ons nog 4. of 5. mijlen ver /
en quetsten met hunne pijlen 2. van ons geselschap.
Op den volgenden dag quamen wy op de grensen
van Bambe, en verbolgden onse weg die gantsen
dag. In den laten avond hoorde wy het ruysen
van de Zee. Op den sevendén dag in den mo-
renstond / sagen wy den Kapiteyn van de Stad
St. Paulo, met eenige Ruyters en een heele troep
Negers ons vervolgen. Dit maakte onder ons
geselschap geen kleyn verbaasheit / waar op 7.
van onse bloo-hertige Portugijsen hen selven onder
de struyken gingen verbergen. Al en de 4. Egy-
ptenaars dagten het te ontloopen / maar sy qua-
men

men ons so na/ dat wy blijde waren in het Bos te
wijken; so dza nu de Kapiteyn ontrent ons was/
liet hy eenige schooten in het Bos doen / waar
door wy hoorst van malkander raakten.

vlugt raken,
en verstroyd
worden.

Ik dan geheel alleen zijnde / bedagt my selven/
dat de Negers, indiens my in het Bos kreegen/
my sekerlyk souden dooden / en denkende by de
Portugijzen en Mullatos beter te varen / quam ik
aanstonds upt het Bos hoor den dag / hebbende
mijn musket geladen en overgehaald / en waagde
mijn leven. Maar de Kapiteyn denkende / dat wy
alle 12. nog by malkander waren / riep my toe
en septe: Kameraat, ik heb Pardon van den Gou-

Andr. Battel
alleen zyn-
de, neem
een kloek-
moedige
resolutie,

verneur voor u, indien gy u selven overgeeft, u
sal geen leet geschieden, ik hield mijn musket ge-
reed / en antwoorde hem: Ik ben een Engelsman,
en heb 6. Jaren tot *Massangano* in groote armoede
gediend; ik ben met 11. *Portugijzen* en *Egyptenaars*
daar van daan gekomen, en thans hier alleenig;
en wil liever, als dat ik soude opgehangen wor-
den, hier onder uwe handen sterven. Waar op de
Kapiteyn my nader bykomende septe: Geef u
musket aan een der Soldaten over, en ik beloof u
als een Edelman en als een Soldaat, dat gy om u
kloekmoedigheyt u leven behouden sult. Hier op
gaf ik mijn musket en my selven aan hem over.
Aanstonds liet daar op de Kapiteyn / alle de Sol-
daten en Negers na het overige geselschap / het
geheele Bos doorzoeken / niet order / om deselbe
't sy levendig/ 't sy doot by hem te brengen / welk
aanstonds geschiedde. Wy wierden te samen na
de Stad *St. Paulo* gebracht / alwaar ik met de 3.
Egyptenaars 3. Maanden gebangen lag / aan een
ijzeren halsband en met groote houten ober mijn
beenen / daar ik nog eyndelyk upt raakte.

Bedingd
goede con-
ditie,

En geeft sig
over.

Op die tijd sond juist de Gouverneur 400. die
upt Portugal gebannen waren / opwaards na het
Land van *Elambe*. By die gelegentheyt / wierd
door de Stad uitgeroepen / dat ik hoor altoos tot
den Oorlog gebannen soude zijn; hier op trok ik

Word tot
St. Paulo
gevangen
gezet.

En in den
Oorlog ge-
bruykt met
Bandijten,

Die verscheyden Landen overloopen, en Mani's 't onderbrengen.

Syn 15000.
Man sterk.

Gevegt met den Heer van Ingombe, 20000.
Man sterk.

Die sig met een groote statie over geeft.

Beschrijving van den Berg Ingombe.

Remedie voor colijk.

met de Bandijten op na Sowonso, een Heer / die onder den Hertog van Bambe staat / en vervolgens na Samanibansa, en boorts na Namba Calamba, een groot Heer / die ons wilde tegenstaan / maar wy staken zijn Stad in brand / waar doo hy sig ons onderwierp / en 3000. Negers, bequaam tot den Oorlog hy ons overbragt. Hier van daan trokken wy na Sollancango, een minder Heer / die wel desperaat tegen ons vogt / maar egter ons moest gehoorzamen / en vervolgens na Combrecaianga, daar wy 2. Jaren bleven; hier van daan vielen wy verscheyden Heeren op het lijf / en bragtense onder onse gehoorzaamheyt. Wy waren thans 15000. sterk / en marcheerden so na Outeiro, of den Berg van Ingombe, dog verbranden eerst het geheele Ingasia, het Land van Ingombe, en trokken toen op na de Hoofd-plaats / die een halve dag-reys optwaards lag. De Heer quam met meer als 20000. hoogen op ons af / en vernielde veel van ons volk / maar so dya wy ons geweer op hen losten / bleef 'er veel van zijn volk leggen / waar op hy ten eersten na den Berg week / en een sijner Kapiteynen aan onsen Generaal sond / dien hy liet seggen / dat hy sig daags daar aan soude overgeven. Ter bestemder tijd quam hy in ons Leger / met een grooten onslag van trommels / petes en pongoes, speeltuggen so genoemd / daar hy koninklijk ontfangen wierd : hy gaf groote vereeringen aan den Generaal / en die met hem den Berg op trokken. Op de hoogte van den Berg is een groote vlakke / daar hy zijn Hoofd-Plaats had / daar een gesonde Lugt / en een groote ruynte Palm-Boomen / suiker-rieden / potato's, en andere wortelen / als ook van Oranjen-Appels en Limoenen was : daar was een Boom / Engeriay genoemd / daar een vrugt van de grootte als een pome-water op wast / in welke een steen is / die een seker geneesmiddel is tegen winden / die buikpijn veroorzaken / welk de Portugijsen vzeemd vooz quam. Daar is ook een vier

bier van vers water / die op den Berg uitspringd /
en voorzijp de Stad / of Dijk loopt.

Als wij hier 5. dagen geweest waren / trokken
wij verder Landwaard in / daar wij 6. weken
lang plonderden en branden / en na die tijd weder
na Ingombe keerden / met een menigte van sla-
ven / schapen / en geiten / en seer veel paarl-ste-
nen / die 'er voer goed geld gaan / wij Legerden
onsz ontrent een uur gaans van die platserige
Berg / en bleven 'er 12. Maanden leggen / maat
also ik in mijn regter been geschoten was / wierd
ik neffens beele Portugijsen en Mularos om gene-
sen te worden / na de Stad St. Paulo gebragt.

Plondering
van die
Landstreek.

Battel ge-
quetst word
na St. Paulo
gebragt.

Naderhand sond de Gouverneur een Fregat
met 60. Soldaten / daar ik een van was / van
alles wel voorzien / na de Sunder-kust ; wij qua-
men derwaards tot op de breedte van 12. graden /
en bonden 'er een fraaye sandige Baay : de In-
woonders der Plaats bragten ons koepen / scha-
pen / wept en boonen / maar wij bleven daar niet /
en quamen vervolgens aan de Bahia de Vaccas,
of Baay van koepen / van de Portugijsen Bahia
de Torre, of Cooren-Baay / genoemd / om dat
'er een Kilip gelijk als een Cooren is. Hier qua-
men wij aan de Noord-sijde van de Kilip / in een
sandige Baay op de Rie / en kogten 'er veel koepen
en schapen / die grooter waren als onse Engelse,
en seer schoon hooper ; wij kogten hier ook een
soort van soet hout / Cacongo genoemd / en veel
geagt van de Portugijsen , als ook veel wept en
boonen. So dja wij onse Bark bevragt hadden /
sonden wij deselve na hys / maar 50. van ons
volk bleven 'er aan Land / en wierpen 'er een Fort-
sen op / dat wij met Palissaden besloten / also
het volk van dese kust vals / en niet te vertrou-
wen is. In de tijd van 17. dagen / hadden wij
opgekogt 500. stukis vee / en na 10. dagen sond
de Gouverneur 3. Scheepen derwaards / met wel-
ke wij weder na de Stad vertrokken.

Togt na
Bahia de
Vaccas,

En Koop-
handel
aldaar.

In dese Baay konnen de Scheepen sonder ge-
vaar

Bequame
Baay aldaar. haar leggen / en die uyt Oost-Indien komen haar
selven verberffen / also doorgaans de Portugijse
Kraaken langs dese Kust na S. Paulo komen / en
hier haar water en verberffing innemen. De In-
gesetenen van dese Kust worden Endallanbondos
genoemd / en hebben geen Aegteering altoos / welk
Valsheyt en
bloo-hertig-
heyt der In-
gesetenen. de reden is / dat men op dit Volk geen staat ma-
ken kan / en die'er handeld / wel op zijn hoede zijn
moet : het zijn onmoosse en bloo-hertige Menschen/
so dat 30. of 40. Man onbeschroomd het Land
mogen in gaan / en heele dirsten Dee daar van
daan halen. Wy kogten het Dee voor blauwe ko-
ralien / een dupm lang / die sy Mopindes noemen/
en gaven 15. sullie koralien voor een koep.

Dambe. Dit Landschap word Dombe genoemd ; in het
selve is een ry hooge Serras of Bergen / die tot
aan de Bergen van Cambambe strekken / en langs
de Kust Zuidelyk ten Westen leggen. Hier zijn
Deffels ko-
per-mijnen , koper-mijnen / daar schoon koper uyt te halen
is / maar sy halen'er niet meer uyt / als daar sy
sig mede opschikken. De Mang-Persoonen heb-
ben hier een hupd om hun midden hangen / en ko-
ralien om den hals / en zijn altijd voorzien met pe-
sere werp-spieffen / pijlen en boogen. Sy leven
beest-agtig / want sy hebben Mannen onder hen
toegesteld als Vrouwen / die sy onder hunne Vrou-
wen vermengen.

Dragt der
Vrouwen. De Vrouwen dragen een koopere ring om haar
hals / die ten minsten 15. pond weegd / en om de
armen klepne koopere ringen / die tot den elleboog
hangen ; om haar midden-lijf hebben sy een kled-
jen van den Insandie-Boom , welk niet geweven
nog gesponnen is / en om de beenen koopere rin-
gen / die ober hare kupten hangen.

III. AFDEELING.

Ontmoeting der *Gagas*; derselver Oorlogen, Menschen-
ceting en overloopping van Landen; *Battel* onder de
Gagas en andere geraakt, en wat hem daar
bejegende. Als ook de levens-wijs der *Ga-*
gas of *Jaggas*, welk noyt van een Chri-
sten so wel heeft konnen geweten
worden, als van hem.

Als wy voor de tweede Keys weder dese *Kust* Benguele,
langs boeren / quamen wy by de Morro,
of het rif van Benguele, leggende op 12. graden
Zuyder breedte. Hier sagen wy aan de Zuyd-sijde De Rivier
van de Rivier Coua een groot Veld vol Menschen: Coua.
wy begeerig te weten / wie sy waren / gingen met Daar sy de
onze Boot na het Land / daar aanstonds een *Gagas*
troep van 500. Menschen aan de waterkant na vinden,
ons toe quam / die wy vzaagden / wie sy waren?
en kregen tot antwoord / dat sy waren de *Gagas*,
Jaggas, of *Gindes*, komende van Serra de Lion
door Congo, en Oost-waard aan trokken / na de
grootte Stad van Angola, genaamd Dongo. De
grootte *Gaga* hun Generaal quam ook na de wa-
terkant / om ons te sien / also hy nooyt te voren
blanke Menschen gesien had. Hy vzaagde ons /
wat wy hier quamen doen? daar wy op antwoor- En voor-
den / dat wy quamen om op die *Kust* koophandel deeligen
te drijven; hy dit gehoord hebbende / heetede ons handel
weltekomen / en seyde / wy souden met onse Wa-
ren aan Land komen. So deden wy / en bezyg-
teden in 7. dagen ons Schip met Slaven / die wy
so goed koop kochten / dat verscheydene ons maar
een reaal koften / en in de Stad St. Paulo wel 12.
millie-reys waardig waren.

Als wy nu dagten te vertrekken / wierden wy De *Gagas*
van den *Gaga* opgehouden / die onse Boot versogt / willen
om zijn Volk over de Rivier Coua te setten / Benguele
also hy voor had het Rijk van Benguele, dat aan overvallen.
de Noord-sijde van de Rivier lag / af te loopen.
Wy volgden hem dan na sijn Leger-plaats / die
met

Battel moet met de Gagas in 't Leger gaan.

met staken seer ordentelijk rond-om beset was; men beschafte ons Pijpsen / om die nacht ons verblijf te hebben / en in deselve palm-wijn / koepen / gepten en frimt.

En deselve met zijn Boor over de Rivier brengen.

In den morgenstond eer het dag was / liet de Generaal zijn Gongo slaan / sijnde een Kruggs-Instrument / dat een geluyd maakt gelijk een klok / waar op hy aanstonds met een luyde stem / ten aanhooren van het geheele Leger uitriep / dat hy die van Benguele wilde gaan overvallen / welk hy deed met een wakkerheyt en ernst / die men onder die Heydensche Menschen niet soude verwagt hebben. Hier op waren sy alle in 't geweer / en trokken na de kant van de Rivier / daar hy eenige Daartingen besteld had; daar gekomen sijnde / moest de Generaal het volk te rug slaan / also elck de eerste wilde zijn. Wy bragten 80. Mannen teffens over / en weerden de vanden met onse musketten af / en bragten haar dus aan de oversijde.

De Benguelers worden overvallen.

Hier sijnde gaf de Generaal order alle de trommels / Taveles, Petes, Pongos en alle de Orlogs Musicale Instrumenten te laten hooren / en op de vanden aan te vallen / welk dan een bloedigen dag voer de Benguelers maakten; want die namen aanstonds de vlugt / waar door dan seer beele om hals raakten / en andere / so Mannen / als vrouwen / en kinderen gevangen genomen wierden. De Prins Hombiangymbe, Regent van dit Land bleef dood / neffens meer dan 100. sijner voornaamste Weeren / welker hoofden voer de vanden van den Gagas gebracht wierden. Het was vreemd om te sien / hoe men de gevangene Mannen / vrouwen en kinderen / en voorts de doode Lighamen in bragt om te eeten / also dese Gagas de grootste Canibalen en Menschen-eeters zijn van de geheele Weereld / en Menschen vleesch eeten / hoewel sy in dit Land overbloed van vee hebben.

Hebbeneen groote nederlaag.

De Gagas zijn Menschen-eeters.

De Gagas zijn Menschen-eeters.

Sy sloegen sig in dit Land neder / en maakten alles

alles tot buyt. Wy dreeben 5. Maanden lang Koophandel met dese Gagas, daar wy groote winst by deden: maar sy waren met dit Land van Benguele, hoewel hen daar byna niets onthzakt / niet bergenoegd. Sy hadden hier de ruimte van vee en wept / en veele andere levensmiddelen / alleenslyk onthzakt hen wijn / also in dese Landstreek geen Palm of Kokos-boomen zijn.

De Gagas onvernoegd met Benguele.

Na verloop van die 5. Maanden / trokken sy verder op na het Landschap Bambala, leggende 5. dagen Rysfens Landwaard in / daar een groot Heer Calicansaniba woond. In die 5. Maanden deden wy 3. Rysfen na S. Paul; maar als wy voor de vierde Rys weder quamen / vonden wy de Gagas daar niet meer; wy niet geern sonder Koopmanschap willende te rug keeren / namen voor hen Landwaard in te volgen en op te zoeken; met dat oogmerk bragten wy 50. Man aan Land / en lieten ons Schip in de Baay van Benguele blijven / om ons weder in te wagten. Twee dagen Landwaard in gemarcheerd hebben de / quamen wy by een groot Heer / Mofarigofar genoemd: by de eerste Plaats van syn Land komende / vonden wy deselve t'eenemaal verbrand / also de Gagas daar door trekkende / die geplonderd en verwoest hadden / wy sonden na gemelden Heer een Neger, dien wy van de Gagas gekogt / en by ons hadden / met order om te seggen / dat hy een van des Grooten Gagas volk / en agtergelaten was / om ons na derselver Legerplaats te brengen: die Heer nu septe wel / ypt breef voor den Grooten Gagas, dat wy daar wellekom waren / maar hy stelde ons ypt / om te laten voort trekken / tot dat de Gagas geheel ypt zijn Land vertrokken waren; waar van hy so dya niet verzekerd was / of hy begon tegen ons te harremaren / en wilde ons niet laten ypt zijn Land vertrekken / voor dat wy met hem eens ten Oorlog souden opgetrokken zijn geweest / also hy door ons gesterkt een groote Magt meende te hebben / want men

Trekken na Bambala.

Battel soekt met 50. Man deselve op.

Mofarigofar houd haar op.

So dat sy met hem een Veldtocht moesten doen.

En een van
hen by
hem in
Gijfeling
laten.

men had hier noopt witte / of blankie Menschen /
nog schiet-geweer gesien. Dus waren wy genood-
saakt niet hem op te trekken / en quamen / alle
sijne Vuanden hebbende t'onder gebragt / weder
in sijn Stad; hier op versogten wy te mogen ver-
trekken / maar hy wilde het ons niet toestaan /
ten ware wy hem wilden beloben weder te komen /
en een Blanken van ons by hem in Gijfeling
lieten.

Welk Battels
beurt
wierd.

Om na 2.
Maanden
geloft te
worden.

Welk niet
geschie-
dende, wilde
men Battel
onthoofden.
Dog word
verbeeden.

De Portugijsen en Mulatos verlangende om
hier van daan te raken / besloten het lot te trek-
ken / wie daar soude blijven / maar veele van hen
wilden daar toe niet verstaen; dog wierden daar
in te samen eens / dat het raadsamer was my /
om dat ik een Engelsman was / daar te laten als
een van hen / en dwongen my om daar te blijven;
sy gaven my een musket / kruip en loot / en be-
loofden den Heer Mofarigofat binnen 2. Maan-
den weder te komen / 100. Maan hem tot voort-
setting sner Oorlogen mede te brengen / en niet
hem verder te handelen / maar sy hadden niet an-
ders vooz / als dat sy maar sogten weg te komen /
also sy vreesden alle van hem gevangen te sullen
worden. Ik bleef dan by dien Heer / tot dat die
2. Maanden voozby waren / na welke tijd ik niet
wel getracteerd wierd / also de Portugijsen volgens
hun belofte niet op quamen. De vooznaamste
van de Stad wilden / dat ik soude gedood wor-
den / kleden my naakt upt / en maakten gereet-
schap om my te onthoofden / maar de Heer van
de Stad gaf order / om sulks nog wat upt te
stellen / in verwagting dat de Portugijsen nog
mogten komen en hun beloften voldoen. Als ik
nu weder op mye voeten was / ging ik van de ee-
ne Plaats tot de ander / so verre als het onder
het gebied van dien Heer was / en / also ik onder
hen blyvende / vooz mijn leven bang was / nam
ik de bligt / om na de Legerplaats van den Ga-
gas te komen.

Als ik nu de geheele nacht gegaan had / quam
ik

Ik des anderen daags by een groote Plaats Cashil genaamd / leggende in een seer dicht geboomte: hier wierd ik by den Heer Cashil blygagt / daar al het Volk der Plaats / so jong als oud / my met verwondering quamen sien / also men daar noopt een wit / of blank Mensch gesien had. Hier waren sommige van Gagas Volk / die ik met blydschap gewaar wierd / en die my blygten tot Calicansamba , daar hun Leger lag.

En vinge na
't Leger van
Gagas.

Dese Plaats van den Heer Cashil is by groot / en sodanig met Elicondie , Cedar en Palm-boomen beset / dat de straten daar donker van zijn. In 't midden van dese Stad staat een Beeld / so groot als een Mensch / 12. voeten hoog van de aarde ; rondom het selve is in de grond ingelegd een yboire Cirkel / waar op veel bekkenen legen van Menschen / die in den Oorlog gedood zijn / en hier aan dit Beeld opgeofferd worden. Sy plengen voer desselfs voeten palm-wijn / dooden dan gepten / en gieten 'er derselver bloed opt. Dit Beeld word Quesango genoemd ; het Volk geeft veel geloof aan het selve / sweerd 'er by / en geloofd / dat hun siekte van Quesango's misdagen veroorzaakt word. In verscheyden andere plaatsen der Stad / waren ook klepne Beeldjens / die insgelijks met Olifants tanden omset waren. De straten waren hier seer net met palm-rieden afgeset ; de Hupsen rond gelijk een bye-korf / en van binnen met sijne seer net gewrogtte matten behangen. Aan de Suid-sijde van de Stad was nog een Mokiso , of Beeld / welk met meer dan 3. tonnen vol Olifants tanden beset was.

Komt tot
Cashil .
welk be-
schreven
wordt.

Gelijk ook
het Beeld
Quesango.

Wat agting
men daar
voor had.

Van dit Cashil ging ik met de Gagas 2. dagen verder Landwaard in / en quam tot Calicansamba , daar hun Leger lag / alwaar ik weltekom was. Ik nam voer onder dese Menschen-eeters te blyven / in die hoop / dat sy weder so verre na het Westen souden trekken / dat men de Zee konde sien / en ik door het een of ander Schip soude konnen ontkomen.

Olifants
tanden rotte
dom hunne
Beelden.

Battel komt
by de
Gagas.

B Battel. Dese

Hoe die
leeftde.

Koper-mij-
nen in de
Serras van
Cashindca-
bar.

Calango.

Tondo.

Makellaco-
longo.

Hooge kou-
de Bergen.

De Rivier
Gouza,
Shillamban-
sa's Plaats
verbrand.

100. Pau-
wen op
desselfs graf.

Deze Gagas bleven hier 4. Maanden / en had-
den overbloed van allerley Dee / koozn / wijn en
olij ; sy deden niet als vzeugde bedziyen / met
danffen / dzinken / en welk droebigst om te sien
was / eten van Menschen vlees. Ten eynde van
die 4. Maanden / trokken sy voort na de Serras,
of Bergen van Cashindcabar, die seer hoog zijn /
en in welke groote koper-mijnen zijn ; onderwegen
plonderden sy alles wat sy vonden. Hier van daan
gingen sy na de Rivier Longa, en sloegen sig aan
de overzijde van deselve neder tot Calango, daat
sy 5. of 6. Maanden bleven. Vervolgens trokken
wy op / en quamen in de Provincie van Tondo,
by de Rivier Gouza, en marcheerden voort by des-
selfs Supd-sijde na een Heer / genaemd Makella-
colongo, niet verre van de groote Stad Dongo.
Hier passeerden wy over seer hooge Bergen / daat
het heel koud was.

Seftien Maanden onder dese Canibalen getweest
sijde / trokken sy weder na het Westen / en qua-
men langs de Rivier Gouza of Gunza, na een
Heer / genaamd Shillambansa, die de Oom was
van den Koning van Angola. Wy staken desselfs
Hoofdstad in brand / die op hunne wijs by koste-
lyk gebouwd was ; het was een vermakelyke en
vrugtbare Plaats / wy vonden hier een menigte
van wilde Pauwen / die gelijk andere Vogels op
en van de boomen vloogen. De oude Heer Shil-
lambansa was begraven in 't midden van de Stad/
daar 100. tamme Pauwen op zijn graf onderhou-
den wierden / die hy gegeven had aan zijn Moke-
so, en wierden genaemd Angello Mokeso, dat is/
des Beelds of Duppels Vogels / en voor Heylig
gehouden. In dit graf lag seer veel koper / linnen
en vele andere dingen / volgens gewoonte van
dat Land.

Hier van daan trokken wy West-waard aan
langs de Rivier Coanza, en quamen regt tegen
over de Serras, of Bergen van Cambambe, of
Serras de Prata. Hier is een groote water-bal /
die

die stepl nederwaards bald / en een gerups maakt / dat men 30. mijlen ver hooren kan. Vervolgens quamen wy in het Landschap van Casama ; by een groot Heer / genoemd Lângere ; dese staat onder de gehoorzaamheyt van den Grooten Gaga , en bragt ons by een Heer / Casoch genoemd / die een groot Krijgsman is / en ontrent door 7. jaren de Portugijsen had overballen / daar hy 'er 800. van had dood geslagen / niet nog 40000. Negers , die by de Portugijsen waren. Dese Heer had de couragie / om den Gagas tegen te staan / en hield op den eersten dag een groote batalje met hen / dog kreeg de overwinning niet ; dies wy een schans van boomen optwierpen / waar in wy ons verschansten / en nog 4. Maanden met hen Oorloogden.

Ongemeen wateryal.

Casoch een groot Krijgsman.

Gevegt met hem en de Gagas.

Ik was by den Grooten Gagi , om dat ik niet mijn musket veel Negers dood schoot / in sulken aansien / dat hy my alles toestond wat ik van hem begeerde / en in 't Veld gaande / sijn Volk order gaf om voor my te zorgen / gelijk sy my dan nieermaals weg droegen / en mijn leven behielden.

Battel by Gaga geagt.

Wy waren thans maar 3. dagen Reysens van Massangano ; daar reeds te voren van gesproken is / alwaar de Portugijsen een Fort hebben : en sogt gelegentheyt / om weder by de Portugijsen te komen / die ik ook kreeg door een Koomman van Negers , die in 't Leger Slaven quam koopen.

Soekt weder onder de Portugijsen te komen.

In het Leger van de Gagas waren 12. Hoofd-Officiëren / of Kapiteynen. De eerste derselwe was Imbe Calandola hun Generaal / een Man van groote couragie / maar hy boerd alles in den Oorlog door tober-konst uit / en vzaagd den Oupbel om raad in alle sijne uitvoeringen ; hy doet doorgaans Offerhande aan den Oupbel / en weet veeltijds te seggen wat hem sal overkomen / en steld vast / dat hy niet byten den Oorlog sterben sal. By hen zijn wel geen Afgods-Beelden / maar hy gebruikt sekere plegtigheden. Hy houd strenge

De Generaal der Gagas hoe zijn saken uytvoerd.

De blooher-
tige worden
door hem
gedood, en
aan de an-
dere te ee-
ten gegeven.

Fatsoen
van, en
ordre in hun
Legerplaats.

oeder onder zijn Soldaten / en laat alle die bloo-
hertig zijn / en hun rug na den vyand keeren /
aanstonds dood slaan / en geeft hunne Lighamen
den anderen te eeten. Elke avond voerd hy een
gepaste Krijgs-aanspraak op een hooge stellagie /
welk het volk geweldig aanmoedigd.

Als dit volk ergens hun Leger nederstaat / al
is het maar voor eene nacht / maken sy aanstonds
een Fort / met sulken hout of boomen als sy vin-
den; een gedeelte van hen hakt de boomen en tak-
ken / en een ander gedeelte draagd deselve aan /
en maakt 'er een ronde Cirkel / of omtrek van /
met 12. openingen of poorten; elk van deselve
wordt door een Kapiteyn bewaard / in 't midden
van dit Fort is het hup van den Generaal / dat
rondom afgeset is / en van schildwagten voor alle
deuren bewaakt word. Hunne hupsen maken sy
digt aan malkander / en bukten de deuren hebben
sy hunne boogen / pijlen en werp-spieffen staan;
so dra'er alarm gemaakt word / loopt elk ten eer-
sten na bukten. By elke poort word goede nacht-
wagt gehouden / en op de trommels en andersing
gespeeld.

Een Rivier
daar Goud
is.

Deze Gagas sepden ons / dat ten Surden van
de Baay des Vaccas een Rivier is / daar veel goud
in gebonden word / en also men daar veel koren
goud op het sand / dat by regen tijden na beneden
sakt / vinden kan. Ammers wy bonden van dit
goud aan de steelen hunner bijlen / die doorzgaans
met koper ingelegd zijn; want sy noemen dat ook
koper / en houden het een so kostelyk als het an-
der.

Hoe de wijn
uyt de
palm-boom-
men getrok-
ken word.

Deze Gagas hebben geen vermaak in Landen /
daar geen rupmte van palm-boomen is / also sy
ongemeen gesteld zijn op de wijn van den palm-
boom en desselfs vrugt / die goed is om te eeten
en oly van te maken: maar sy trekken 'er de wijn
geheel op een andere wijs uyt / als de Imbondos:
want daar de palm-boomen 6. of 7. badem hoog
zijn / en geen bladeren als in den top hebben /
klim-

afklimmen dese Imbondos tot den top derselven / en halen daar / sonder den boom te beschadigen / de wijn upt het bobenste van den boom in een bles ; maar dese Gagas hakken de palm-boomen aan de grond af / en 't loopt dan nog 10. dagen aan / eer daar wijn upt komt ; op den tienden dag maken sp een vierkantige opening / aan de top en het hert van den boom / daar sp elke avond en morgen t' elkens een pint upt halen / so dat elke boom 2. quarten / of pinten daags geeft / welk 26. dagen duurt / en dan ophoud. So dra sp dan sig ergens neder slaan / kappen sp so veel palm-boomen af / als sp denken wijn booz een maand van noden te hebben / en daarna weder so veel andere / so dat sp binnen korten alle de boomen van het Land vernielen.

Van de Imbondos.

En hoe van de Gagas.

Sp blijven niet langer op eene plaats / als dat sp 'er levens-middelen halen kunnen. In den oogst-tijd Legeren sp sig op de vrugtbaarste plaats / die sp kunnen vinden / maapen der vanden koozn / en nemen derselber beesten weg : want sp saven nog planten niet / en fokken geen vee / als 't geen sp by den Oorlog van de vanden nemen.

Als sp in een Land komen / dat sterk is / welk sp op den eersten dag niet kunnen overloopen / dan maakt hun Generaal ten eersten sijn Fort / als boven beschreven / en blijft somtijts een maand of twee stil leggen / want seyd hy / het is booz de ingesetenen geen minder Oorlog hem in hun Land te moeten sien / als of hy alle dagen met hen vocht ; so dat de ingesetenen veeltijds op dat Fort een aanval doen / daar dan de Gagas hen selven verdedigen / en 2. of 3. dagen de vanden tegenstaan. Maar als de Generaal de vanden denkt aan te vallen / send hy by nacht ontrent 1000. Man upt / die een myl ver van het Fort op een bedekte plaats gaan leggen / en in den morgenstond trekt de groote Gaga met al sijn volk upt het Fort / en maakt den schijn van de stad te willen overballen ; als nu daar op de stedelingen tot bejijding van hun

Hun manjes van Oorlog gen.

En Krijgs list.

Land upt trekken en het Fort naderen / en tusschen beyden zijn / geeft de Generaal de leus met het slaan der trommels / waar op dan de bedekte party upthkomt / en dus worden de vyanden van wederzijden so omcingeld / dat 'er wepnige van ont-komen / en het geheele Land met eenen afgeloo-pen.

Des Gene-
raals klee-
ding.

De gzoote Gaga Calandola draagd seer lang haar / dat met knoopen vol van Bamba's schelpen / die 'er van hoogen prijs zijn / opgemaakt is ; om sijn hals heeft hy een kraag van Masoes , sijnde een soort van schelpen / die op die kust gebonden / en by hen voor de waarde van 20. schellingen het stuk verkogt worden. Om sijn middel heeft hy een snoer met Landes , sijnde korallen van strups-vo-gels eperen / en een palme-kleed / dat so sijn is als sijde. Sijn Lighaam is op een sonderlinge wijs gesneden en gekorven / en word alle dagen met Menschen vet bestreken. Door sijn neus heeft hy een stuk koper / dat 2. duymen lang is / en een diergelyke in sijne ooren. Over sijn geheele lijf is hy met rood en wit geschilderd. Hy heeft 20. of 30. wijven / die hem by sijn uytgaan volgen ; een derselven draagd sijn boog en pijlen / en 4. andere dragen hem zijne drinkbekers agter na / en als hy drinkt / knielen sy alle neder / klappen met hare handen en singen.

En toestel
van zijn
Lighaam.

Hy heeft
veel wijven.
Hoe die
hem dienen.

Opschik der
vrouwen.
Laten sig 4.
tanden
uyttrekken.

Vierne vrouwen dragen haar haar met hooge tuipen / die vol Bamba's schelpen hangen / en zijn bestreken met cibet. Sy trekken 4. harer tanden upt 2. boven en 2. onder in haar mond / om fraap te zijn ; die dat niet doen / worden met de nekt aangesien / en niemand wil met haar eten of drinken. Om den hals hebben sy een menigte van korallen / als ook om hare armen en beenen / en midden om haar lijf een sijden kleed.

Hare kinde-
ren worden
teneersten
gedood.

Deze vrouwen zijn seer vrugtbaar / maar heb-ben geen genot van hare kinderen / want so dra een vrouwe verlost is / word het kind weggenomen en begraven / so dat 'er onder al dit volk niet een van





van hunne eugene kinderen aangequeekt word/
 maar als sy een stad innemen / sparen sy de jon-
 gens en meysgens van 13. of 14. jaren / en boe-
 den die op als hunne eugen kinderen / dog de man-
 nen en vrouwen slaan sy dood / en eetense op. De
 songens boeden sy tot den Oorlog op / en doen om
 derselber hals een band / die sy tot hun schande
 moeten dragen / tot dat sy sig toonen Mannen te
 zijn / en een hoofd van den byand by den Gene-
 raal brengen / want dat doende worden sy booz
 byne luden erkend / en krijgen den naam van
 Gonso of Soldaat. Dit nu maakt hen moedig/
 also elk soekt by / en booz een Man gehouden te
 worden / en dus groepd hun getal dagelyks aan.
 In hun geheele Leger / upt 16000. en sonder
 meerder Menschen bestaande / waren maar 12.
 oorspronkelijke Gagas, hunne Kapiteynen / en 14.
 of 15. vrouwen / want het meer dan 50. jaren ge-
 leden is / dat sy van Serra de Lion, hun geboor-
 te-plaats / sijn uptgetrokken.

En die van
 vyanden
 voor de
 hunne
 opgevoed.

Die't hoofd
 van een
 vyand
 brengende,
 voor vrye
 luden
 erkent
 worden.

De Gagas
 waren voor
 50. jaren
 van Sierra
 Liona
 gekomen.
 Offerhande
 aan den
 Duyvel.

Als de groote Gaga Calandola iets tegen de in-
 gesetenen van eenig Landschap wil ondernemen /
 doet hy een Offerhande aan den Duiwel / welk
 hy begint in den morgenstond eer de Son opgaat.
 Hy sit op een stoel / en heeft aan beyde sijden van
 hem een waarsegger staan ; rond-om hem staan
 40. of 50. vrouwen-persoonen / hebbende in elke
 hand de staart van een Zevera, of Zebra, sijnde
 een wild paard / daar sy mede omspringen en sin-
 gen. Alter dese is een groot getal petes, pongos
 en trommels / die geduurig gehoord worden. In
 't midden van hen is een groot vuur / en op het
 selve een aarden pot met wit poeder / waar mede
 de Wicheklaars hem onder veele ceremonien en to-
 ber-woorden aan sijn voerhoofd / de slaap / ober
 sijn borst en buik bestrijken. Dit duurd tot den
 ondergang van de Son toe ; daar op brengen de
 waarseggers sijn Casengala, een geweer gelijk als
 een bijl / welk sy hem in handen geven / en gebie-
 den hem moedig en dapper tegen sijn vyanden te

Met een
schrikkelij-
kewreed-
heid.

sijn / alsof zijn Mokiso met hem is ; men brengt daar een jongen / die hy aanstonds dood / en vervolgens nog 4. Mans-persoonen / waar van hy 'er aanstonds 2. onthoofd / en de 2. andere bupten het Fort gebied te dooden.

De Waarsceggers geboden / dat ik 'er moest van daan gaan / om dat ik een Christen was / en seide / dat de Duijvel hen anders niet vertoonen soude. Men liet ook op die selve tijd dooden 5. koeyen in het Fort / en 5. daar bupten / als ook so veel gepten en honden / welker bloed in het vuur gesprengd / en vleesch met groote blijdschap gegeten werd. Hoedanige plegtigheden meermaals ook van de andere Hoofd-Officieren des Legers gebruikt wierden.

Hoe sy hun-
ne dooden
begraven,

Als sy een dooden begraven / maken sy een kuyl in de grond / en een stoel daar in. De doode is gewassen / zijn haar opgeschikt / en het Lighaam met welriekende poeters bestreken ; hy is bekleed met zijn beste klederen / en word van 2. Mannen na zijn graf gedragen / en in zijn stoel geset / als of hy nog leefde. Twee zijner vrouwen worden by hem geset / en dan word de kuyl toegemaakt. Als ingesetenen van dat Land sterben / worden sy op deselbe wijs begraven / en neffens hen het meeste van hun goed / daar van alle maand de naaste vrienden van den overledenen op het graf komen huplen en klaag-liederen singen / welk 3. dagen duurd / en verscherpen gepten dooden / welker bloed sy neffens palm-wijn op het graf uitgieten ; dit word onderhouden so lang niemand van de naaste vrienden leeft. Die geen na-bestaande vrienden hebben / rekenen sig ongelukkig / om dat niemand hen na hun dood betreuren sal.

Huylers
komen alle
maanden
op het graf.

Sy sijn
afkeerig
van sieken.

Sy sijn vriendelijk en gedienslig tegen elkander by gesondheyt / maar in siekte sijn sy afkeerig van elkander / en schuutwen deselbe,

IV. AFDEELING.

Hy komt weder by de *Portugijzen*; overloopt met deselve verscheyden Landschappen; bedriegd en onvluget hen, en leeft eenige maanden in de bossen.

Hy maakt een wonderlijke Boot, en komt tot *Longo*.

Van de *Gagas*, gelijk reeds begommen heb te seggen / geschieden sijnde / quam ik tot *Massangano*, daar de *Portugijzen* een besetting van Soldaten hebben. Daar was thans een nieuwen Gouverneur / genoemd *Sinjoor Johan Continha*; die ozder had sig Meester van de mijnen of berggen van *Cambamba* te maken; om dat te konnen upboeren / had de Koning van Spanjen hem voor 7. jaren den tol gegeven / die van alle de Slaven en goederen / van daar na *West-Indien*, *Brasilien* of elders hen verfoerden / getrokken wierd / edog onder beking / dat hy 3. sterkten soude bouwen / een tot *Demba*, daar te sout-groeven / of mijnen sijn; een tweede in *Cambamba*, daar de Silbermijnen sijn / en de derde tot *Bahia das Vaccas*, of de *Kofy-Baay*. Dese Edelman was in de eerste tijd van sijn Regeering so mildedig / dat men dooz geheel *Congo* van hem wist te spreken / en heele *Mulatos* en *Negers* hun dienst hem gewillig quam aanbieden. Ontrent 6. maanden daar geweest sijnde / trok hy op na de *Ouraba* van *Tombe*, daar hy sijne Soldaten in Scheepen de *Rivier Consa* of *Coanza* liet opvaren / en by de *Ouraba* van *Songo*, 60. mijlen van de Zee aan Land settede. Dese Heer *Songo* is naast gelegen by *Demba*, daar de sout-mijnen sijn; daar is sulken overbloed van sout / dat het meeste Land niet als volkomen klaar sout is / sonder dat'er eenige aard of buyligheyt onder vermengd is; op de diepten van ontrent 3. boeten is het niet anders als of het ys was; men hakte het op de lengte van een el of wat meer upt / en verboerd het Landwaard in / daar men'er alles voor koopen kan.

Battel komt weder tot *Massangano*.

De Gouverneur heeft order, om sig meester van de mijnen te maken.

Hy trekt tot dien eynde op, na *Demba*, daar de sout-mijnen sijn.

Derwaards
word ook
Battel
gesonden.

Die Sergiant
onder de
Portugijzen
word.

Overwinnen
een Heer
met 60000.
Man.

De Gouver-
neur sterft.

Huſt togt na
de ſilver-
mijnen.

Die ſy
vinden.

Tyding van
de doot van
Koningin
Elifabeth.

Hier bleef de Gouverneur 10. dagen leggen / en ſonde een Pinas na Maſſangano, om de beſte Manſchap / die aldaar was / te gaan halen / waar op de Kapiteyn van het Vaſſeel 100. Soldaten afſond / daar ik 'er een van was; by den Gouverneur komende / wierd ik van hem Sergiant onder een Compagnie Portugiſſen gemaakt. Wy namen onſe weg na Machimba, en van daar na Cavo en boortſ na Malombe, een groot Heer; hier bleven wy 4. dagen / en daar quamen veele Heeren ſig aan ons onderwerpen. Boortſ trokken wy op / en quamen by een magtig Heer / Angoykayongo genoemd / die om ſijn Land te bewaren 60000. man te ſamen bragt / maar te kort ſchoot / alſo wy hem verſloegen / en een groote ſlagting onder hen maakten; alle de vrouwen en kinderen / die 'er gebonden wierden / namen wy gebangen / en floegen ons in ſijn Hoofd-Plaats neder / alſo het een ſeer vermakelijke Plaats / en wel van vee en levens-middelen boortſien was. Acht-dagen hier geweest zijnde / wierd de Gouverneur ſiek en ſterf / ſtellende al vorens tot boortſetting van 't ondernemen een Kapiteyn in ſijn plaats.

Ma dat wy nu 2. maanden in het Land van Angoykayongo geweest waren / namen wy onſe weg na Cambambe, dat 'er maar 3. dag-reysen van daan was / en quamen recht ober den Berg Serra de Prata, daar wy ober de Rivier Coanza gingen / het Land ober liepen / en digt by de Rivier een Fort maakten. Hier diende ik de tijd van 2. jaren. De ſilver-mijnen wierden wel ontdekt / maar de Portugiſſen hebben 'er niet veel luſt toe / alſo 'er niet veel ſilver in gebonden word. Deſe nieuwe Gouverneur was wyed en ſeer ſozs ober ſijn Soldaten / ſo dat alle die te voren bywillig gekomen waren hem verlieten / welk dan hem belette iets verder te kommen opboeren.

Op die ſelbe tijd kregen de Jeſuyten tyding / dat de Koningin van Engeland overleden was / en dat Koning Jacobus Dede met Spanjen gemaakt had; waar

waar op ik van den Gouverneur verlof versocht / en Vrede
 om na mijn Vaderland te gaan / welk hy my toe- tussen En-
 stond. Ik keerde dan met hem en zijn gevolg we- geland en
 der na de stad St. Paulo; maar hy liet in het Fort Spanjen.
 Cambambe 500. Soldaten tot besetting / die het Battel krijg
 als nog inhouden. Dus scheidde ik hier van daan verlost om
 met een Portugijs koopman na de Provintie van na zijn
 Bamba, en van daar na de Ourteiro, of de stad / Vaderland
 op een Berg van Congo, en vervolgens na Gon- te trekken.
 gon en Batta, daar wy onse koopmanschappen Komt
 verkogten / en quam 6. maanden daar na weder weder tot
 in de stad / daar ik dan voornam met een Schip St. Paulo,
 na Spanjen te varen / en so na mijn Vaderland te
 keeren; maar de Gouverneur hield zijn woord we- Daar hem
 der in / en gaf my order / om my gereed te ma- de Gouver-
 ken en over 2. dagen weder na de gemelde gecon- neur niet
 questeerde Landen te gaan. Dees Gouverneur nu wil laten
 had reeds sijne 3. jaren upt gediend / en de ingese- vertrekken.
 tenen verwagteden van dag tot dag een anderen
 upt Portugal, welk my betwoog voer 10. of 12.
 dagen aan kant te gaan / in meening / om so dra
 er een ander Gouverneur gekomen was / weder
 in de stad te keeren / also elke Gouverneur by zijn
 aankomst alle / die aan kant zijn / met belofte van
 pardon laat introyen.

Ik ging dan nog op die selven dag in den avond Neemt de
 upt de stad met 2. Neger-jongens / die ik in mijn dienst vlugt met 2.
 had; dese droegen mijn musket 6. pont krupt en 100. Neger-
 kogels / met de levens-middelen / die ik so op een jongens.
 sprong konde bekomen. In den morgenstond was
 ik reets ontrent 20. mijlen van de stad by de Ri- Rivieren
 vier Bengo, daar ik na verblijf van eenige dagen Bengo en
 over ging / en vervolgens by de Rivier Dande, Dande.
 die Noord-waard aan legd / om daar beter te hou-
 ren / wat men in de stad seyde / also dit aan de
 breede weg van Congo was; dus ging een mijner
 Negers de voerby scheidende vagen / en vragt my
 bescheyd te rug / dat er dit jaar geen nieuwen Gou-
 verneur komen soude. Ik nam derhalven beraad/
 of ik weder na de stad keeren / en / also reeds meer
 als

By hond sig
op in de
bossen.

Daar hy
van wilde
beesten
leefde.

Vreemde
manier van
het vleesch
te droogen.

Een vis
Sombo.

Maakt met
een mes een
Boot van
Memba.

Vaart daar
mede over
een Meyr,

De Rivier
af.

als eens had weggeloopt / my laten ophangen wilde / dan of ik my in de bossen en wildernissen wilde blijven houden. Ik bleef dan een maand in het Bos tussen de Rivieren Dande en Bengo; vervolgens keerde ik na Bengo, quam by Mani-kas-wea, ging daar over de Rivier en quam by het Meyr van Casansa. Hier ontrent waren meer wilde beesten / als ergens in Angola, en ik bleef aldaar 6. maanden / en leefde van buffels / herten / reën / Mokokes, Impalankas en andere soort van beesten / die ik met mijn musket schoot / en derselver vleesch / gelijk als de Wilde / droogde; ik liep het vleesch op een horde 3. voeten van de aard / stookte daar een groot vuur onder / en bedekte het vleesch met groene takken / welk de rook en hitte van het vuur om laag hield / en dus het vleesch opdroogde. Ik had tussen beyden nog wat Guineesche weyt / die mijn Neger van de Landsaten boor stukken gedroogd vleesch wist te krijgen. Dit Meyr van Casanze heeft overvloed van verscheiden soort van vissen. Ik kreef'er een van 4. voeten lang / die op het Land gesprongen was / de Hependen noemden denselven Sombo. Dus 6. maanden niet als gedroogd vlees en vis gegeten hebbende / en geen middel fiende om van dat droevig leven verlost te worden / bedagt ik een middel om hier van daan te raken. In dit Meyr sijn veel klepne Eplandjens / die vol boomen sijn / Memba genoemd / hebbende hout / dat so ligt en sagt is als korst. Hier van maakte ik met een mes / dat ik van de Wilde had / een Jergado, een soort van een Boot / die ik met houte pinnen aan malkander hegte / en alom met korven boorsag / om boor het omslaan bezyjd te sijn; van een Laken dat ik had / maakte ik een fatsoen van een sepl / en om te roepen fatsoeneerde ik 3. riemen. Dit Meyr nu is 8. mijlen breed / en komt in de Rivier Bengo uit. Dus boorsien ging ik met mijn 2. Negers in mijn Gingado, of Boot / en roepde na gemelde Rivier / daar ik 12. mijlen met de stroom affakte

affakte tot aan de mond van deselde / daar ik / En komt is Zee.
 also de Zee hol was / met groot perijkel ober de
 bank raakte ; ik roeyde Zeevaard in / en seplde
 toen langs de kust / die ik wei kende / met oog-
 merk om na het Koninkrijk van Longo, dat meer
 na het Noorden lag / te varen. Die geheele nacht Ontmoet een Schip, dat hem inneemt.
 op Zee sijnde / sag ik op den volgenden dag een
 Pinas met een booz-wind van de stad St. Paulo
 komende / en de wil hebbende / om na St. Thomas
 te gaan / die na my toequam. De Schipper een
 groot vriend van my / also wy te boren maats op
 een Schip geweest waren / had medelijden met
 my / nam my ober in zijn Schip / en settede my En aan de Haven van Longo te Land set.
 in de Haven van Longo aan Land ; hier bleef ik
 3. jaren / en was by den Koning in grooten aan-
 sien / om dat ik voor hem harten en vogels met
 mijn musket schoot.

V. A F D E E L I N G .

Van het Landschap *Engoy*, en andere Landen van *Longo*
 of *Loango*; en verscheyden bysonderheden van
 den Koning en die Land-aart.

Voorby het punt da Palmar, sijnde de Noord- Engoy een Provincie van Longo.
 sijde van de Rivier Zaire, is de Haven of
 Port van Cabenda, daar veel Schepen water en
 haar verberffing halen / die 5. mijlen verder na het
 Noorden legd. Dese kust word Engoy genoemd /
 en is de eerste Provintie van Longo, by dicht met
 bossen en strupken bewassen. Seven mijlen verder De Rivier Casongo.
 na het Noorden is de Rivier Cacongo, en een seer
 vermakelijke en vrugtbare Lands-douw. Men
 heeft hier een overbloed van Olyfants-tanden / de
 Rivier Cacongo kan met een Vaartuyg van 10.
 tonnen beharen worden / daar de Mombalers groo- Mombalers Koophandel met Olyfants-tanden.
 ten Koophandel mede doen : dese Mombalers ko-
 men by nacht / also het dan stil is / ober de Rivier
 Zaire, en voeren een groote menigte Olyfants-
 tanden na Mani-Sonna, die sy dan aan Portugij-
 sen, of andere / die'er eerst komen / weder ver-
 kopen. Hier

De Rivier
Caye.

De Golf van
Almadias.

De Haven.

En stad
Longo.

Beschrijving
van deselve.

Statie des
Konings.

Dier mijlen van Cacongo is de Rivier Caye, of Longo Levyes; en aldaar een van de vier Hoofd-plaatsen of Heerlijkheden van Longo; naast daar aan volgd de Angra, of de Golf van Almadias; in die Golf of Baap sijn seer veel Kanoes en vissers / also de Zee daar stiller / dan op de geheele kust is. Nog 2. mijlen verder na het Noorden is Porto Longo, een sandige Baap / daar een Schip een musket-schoot van het Land op 4. of 5. bademen beplig leggen kan.

De stad Mani Longo legd 3. mijlen Landwaard in op een groote vlakke: deselve is vol palm-en plantaan-boomen / en heeft een varse lucht; de huysen sijn hier gebouwd onder de boomen; de straten sijn 'er ruym en lang/en worden altijd schoon gebeegd. De Koning heeft sijne Huysen of Hoven aan de West-sijde van de stad / en voor het selve is een pleyn / daar hy / sig vrylyk makende of krijgs-saken verhandelende / gewoon is te sitten; tegen over dat pleyn is een straat / die groot / wyd en ontrent een musket schoot daar van daan is / alwsar alle dagen een groote markt-dag / die ten 12. uren begint / gehouden / en koopmanschap gedreven word / met het verhandelen van allerley soort van palm-booms-kleedingen / en allerhande levens-middelen / als vleesch / visch / hoenders / wijn / oly en koozn. Men heeft hier ook schoon Log-hout / de wortel van een boom van die naam / welk het beste is / en van hen tot het verwen gebruikt word / als ook kopere Molangos, en seer veel Olyfants-tanden / maar die wordet op die markt niet verkogt.

De Koning heeft 10. groote huysen / maar waar hy is kan men niet seker weten / als wanneer hy sig op de namiddag vertoond / daar hy dan 'teen en dan 'tander huys toe neemt. Syn huys is vry lang / en komit tegen 12. uren vol Edellieden / die alle op de gront op een tapijt neder sitten / en daar tot mindernagt toe blyven. De laatste Koning Gembe plagt nooyt over dag / maar altijd

altjt by nacht / te ſpreken / maar de tegenwoor-
dige ſpreekt ook wel tot ſijn volk by dag / onder-
tuſſen ſlijt hy het grootſte gedeelte van den dag by
ſijne wijben. Als hy voor den dag komt / gaat En eerbied
hy na het opper-eynde van het huys / daar hy ſig hem bewe-
als op ſijn troon nederſet / waar op hy aanſtonds ſen.
in ſijnne handen klappen / en in ſijn taal hem be-
groeten / roepende: Byani Pemba, Ampola, Mo-
neya, Queſinge.

Van de Zuid-ſijde van deſe Konings huysen is 150 Konings
een omtrek / als een Doop / daar ſijne wijben Vrouwen.
woonen / daar geen mans perſoon op lijſſtraf mag
binnen komen ; daar ſijn 150 vrouwen van den
Koning / en wel meer. Indien een mans perſoon
binnen die omtrek by een vrouw gebonden word /
al was het dat hy 'er maar mede ſprekt / worden
hy beide op de markt gebragt / onthoofd / en ge-
bierendeeld / daar men de ſtukken een geheelen dag
op de ſtraat laat leggen. De laaſt overleden Ko-
ning Gymbe had 400 kinderen by ſijne wijben. En 400
kinderen.

Als de Koning wil drinken / word hem een be-
ker met wijn gebragt ; die den ſelven brengt / heeft Niemand
een ſchel in ſijn hand / en ſo dra hy den beker heeft mag den
over gegeven / keerd hy ſig met den rug na den Koning ſien
Koning en klinkt met de bel : waar op aanſtonds drinken.
alle die 'er tegenwoordig ſijn met ſijnne aangeſig-
ten op de aarde vallen / en niet opstaan voor dat
de Koning gedronken heeft. Dit nu is voor een
vreemdeling / die deſe gewoonte niet en weet / ſeer
gebaarlijk / want die den Koning ſiet drinken /
word ten eerſten gedood / wie dat hy ook is. Het Een Soom
gebeurde eens / dat een Soon van den Koning / van den Co-
12 jaren oud / onvoorſiens binnen quam / terwyl ning daar-
ſijn Vader dronk / de Koning gaf daar op ten eer- om gevier-
ſten order / dat de Soon wel opgeſchikt en ceten endeeld.
voor hem gereed ſoude gemaakt worden / maar
als hy wel gegeten en gedronken had / liet hy hem
in 4 quartieren in ſtukken hakken / en ſo door de
ſtad omboeren / daar hy uitgeroepen wierd / dat
hy den Koning had ſien drinken.

Aus:

Nog eeten.

Angstgelyks gaat het met zijn eeten : wanneer het tijd is om middagmaal te houden / word in een der hupfen / daar hy altijd eet / zijn spys geset op een Benfa , een soort van een tafel ; de Koning hier binnen komende / sluyt de deur toe ; na den eeten klopt hy / en gaat weder upt ; so dat niemand den Koning siet eeten of dzynten / want men geloofd / dat hy aanstonds soude sterben / indien men hem siet eeten of dzynten. Dit is een vaste order / die van alle de Koningen tegenwoordig of toekomstende sal onderhouden worden / ten ware dese wyze de gewoonte weder afgeschast wierd.

De Coning word als een God geeert.

Dese Koning word van hen geeerd als een God / en van hen Sambe en Pongo , dat is God / genoemd. Sy gelooven / dat hy kan regen geven / als het hem goed dunkt.

Sy geloven dat hy regen geven kan.

Dus komen sy eens in 't jaar / als de tijd om te regenen komt / welk is in December , den Koning om regen bidden / daar dan elk een geschenk mede brengt / want niemand mag 'er ledig komen ; hier op steld de Koning een sekere dag / op welken alle de Grooten van naby en van verre met alle hunne troupen / gelijkt sy ten oorlog gaan / te samen komen ; daar dan de grootste van die Heeren met zijn boog en pijlen voor upt komt / zijn bedzeventheyt in de wapenhandeling toond / iets bermakelijks aan den Koning verhaald / en voor hem neder knield / waar op hy van den Koning voor zijn liefde en genegentheyt bedankt word. So doen de andere Heeren alle de een na den anderen. Ondertussen sit de Koning in de open Lugt op een groot pleyn / daar een tapijt of sprey van fijne Ensaks , gelijkt als stuwel 15. baden groot op de grond gespreyd is / en op deselbe staat een setel voor den Koning / die een baden boven de grond verheven is. Na vertooning van die wapen-oeffening geeft de Koning order / om de Dembes te slaan / welke zijn trommels so groot / dat men deselbe niet dragen kan ; hy heeft ook 8. Pongos , zijnde sekere speel-tupgen / van de grootste Olyfants-

Plegtigheden daar ontrent gebruykt.

fants-tanden gemaakt / die uitgehoold en dun geschrapt en also ligt zijn; dese speelden dan met eenen / en maken te samen een helsch / of breezlijks geluut. Daar na gaat de Koning op zijn troon overepend staan / en neemt een boog in zijn hand / daar hy eenige pijlen mede na de lugt schiet. Hier op word die gantse dag groote bzeugde bedreven / om dat men dan somtijds regen heeft. Ik ben eens daar geweest / als de Koning regen gaf / en het gebiel so / dat het op die dag seer sterk regende / welk dan het volk in die sotterny doet geloof stellen.

In dit Land worden somtijds blankie kinderen geboren / welk onder hen / also de Ouders swarte zijn / by wat seldsaams is; die dan den Koning opgedragen / en Dondos genoemd worden / en gemeenlijk so wit als een blank Mensch zijn. Dese worden in de tober-konst opgebragt / zijn des Konings tovenaars en moeten doorgaans hem opwagten. Niemand derst dese Dondos aan den hals halen; als sy op de markt komen / mogen sy mede nemen al wat hen aanstaat / want elk ontsietse. Hier sulke Dondos heeft de Koning van Longo.

Dondos
witte kinde-
ren van
swarte;

Worden tot
Tovenaars
opgevoed,
en ontsien.

De Koning selfs is ook een tovenaars en geloofd aan 2. Beelden / het eene word genoemd Mokissd à Longo, en het ander Checock; dit laatste is een kleyn swart Beeld / staande in een huppsen in het Dorp Kinga, welk legd op de plaats / daar men tot Longo aan Land komt. Dit huppsen van de Checock staat aan de gemeene weg; al die hier voorby gaat / klapt in zijn handen / een soot van beleeftheit die in dit Land gebruykt word. De Duffers / Jagers en Tovenaars / Offeren aan dit Beeld / om geluk te hebben. Dese Checock doet somtijds in de nacht niemand aan / daar hy meest van houd / 't sy een Man / of een Vrouw / of wel een Jongen / die dan 3. uren knuten haar sinnen zijn / en al wat die spreken / word gehouden voor de wil van de Checock, en men bedrijft in desselfs hups groote bzeugde met danssen en springen.

Checock
een Beeld
tot Kinga;

Hoe geerd.

En bygeloo-
vigheden
daar van.

Barth.

C In

Een ander
Beeld
Gomberi.

In 't gemelde Kinga is nog een ander Mokisso, dat Gomberi genoemd word / en de naam is van een Vrouw; dit staat in een Hups / daar een oude Toberes / Ganga Gomberi, dat is / Priesteres van Gomberi genoemd / in woond. Eens Jaars word hier een Feest-dag aangesteld / daar dan die Ganga Gomberi van onder de grond spreekt. Ik vraagde de Negers, wat dit was / die mi seiden / dat het een sterke Mokisso was / die daar by Checock zijn verblijf was komen nemen.

De kinderen
worden 2.
dagen na de
geboorte
swart.

De kinderen zijn hier by haar geboorte blank / maar worden 2. dagen daar na volkomen swart. Dus gebeurde het / dat de Portugijsen in het Rijk van Congo woonende / by een swarte kinderen-krijgende / beeltjds bedrogen uit komen / denkende dat het een blank kind van hen is / en eer 2. dagen verlopen zijn / sien sy / dat het een soon of dogter van een Negerin of swarte is / welk dan hen heel niet wel aanstaat / want sy verblijden sig / dat se een Mulato souden hebben / die nu voor een bastaard gehouden word.

Vier Pro-
vintien in
Longo,
En 4. Prin-
cen, des
konings su-
sters soons.
Hunne na-
men en
rang.

De stad Longo legd in 't midden van de 4. Heerschappijen / daar het Rijk in bestaat; in de 4. Heerschappijen / hebben 4. Princen het gebied / zijnde soons van des Konings suster / want des Konings soonen worden 'er noopt Koning. Dese 4. zijn Mani Cabango; Mani Salag; Mani Bock en Mani Cay. De laatst genoemde is de naaste aan den Koning / en houd zijn troon en Hof gelijk een Prins; so dra de Koning dood is / stapt dese terstond op den Koninklijken troon. Naast hem komt Mani Bock, en na hem Mani Salag, en na desen Mani Cabango: so dat 'er 4. Princen zijn / die verwagten / als het hun beurt word / Koning te worden. De Moeder deser Princen is Mani Lombo, die de aansienlijkste en geerdste hoven alle Vrouwen van het geheele Land is: sy mag een Man kiezen na haar sin / en wanneer sy deselve moede is / verstoofte hem / en neemt weder een ander. Hare kinderen word groote eer aangedaan / want die hen voor-

Aansien van
derselver
Moeder.

boorzij gaat / knield neder en klappt / volgens hunne lands-wijze / in zijne handen.

Deze Landen zijn goede bouw-landen / en vol koozn en andere vrugten. De Mang-Lupden maken hier een menigte van allerlei palm-doek / dat seer fijn en curieus is / en gaan noopt ledig / want zelfs over straat gaande breepen zij zijne mutsen. Twee uren bukten Longo is een plaats / Longeri genoemd / daar alle hunne koningen begraven worden; die heeft een omtrek van 10. roeden / en is rondom met Olyfants-tanden / gelijk als met een staketfel beset.

Aart van het Land en de Ingeferenen.

Des Konings begraaf-plaats

Deze Natie laat niet toe / dat een wit of blank Mensch in hun Land begraven word / en als 'er een vreemdeling of Portugijs, daar handelende / komt te sterben / word hij met een Boot 2. mijlen van het Land gebragt / en daar in Zee geworpen. Dus verhalen zij / dat eens een Portugijs, daar om handel te drijven gekomen en aan Land sijne eppen huns hebbende / gestorven en reeds 4. maanden begraven was / maar als het in dat Jaar niet so vroeg / als zij gewoon waren / te weten / ontrent de maand December, regende / en de regen 2. maanden agter bleef / had hen hun Mokiso geseyd / dat de Christen daar begraven / uit het graf opgehaald en in Zee geworpen moest worden; dit geschied zijnde / had het binnen weynig dagen daar na geregend / welk hen in het gelooven van den Duijvel grootelijks versterkt had.

Blanke Menschen mogen daar niet begraven, en moeten in Zee geworpen worden.

Voorbeeld daar van.

VI. A F D E E L I N G.

Van de Provintien van Bongo, Calongo, Mayombe, Manikessocke, en Motimbas: van hun Apenwanschepfel Pongo; hun jagt, Afgoderyen, en verscheyden andere aanmerkingen.

Ten Oosten van Longeri legd de Provintie van Bongo, op de grensen van Macocke, daar de groote Angeca Koning over is. In dese plaats is

Cango.

feer veel yfer / palm-doek en een menigte van Olyfants-tanden / als ook overbloed van koozn. Na het Noord-Oosten legd de Provintie Cango, 14 dagen reysens van Longo, die van een steenagtige grond / vol bergen en bossen is / en veel koper imtleverd. De Olyfanten van dit Landschap munten boven andere uit / en zijn hier in sulken overbloed / dat die van Longo hier seer veel Olyfants-tanden komen halen / en na Porto Longo brengen.

Calongo.

Ten Noorden van Longo 3. mijlen daar van daan is de Rivier Quelle, en aan de Noord-sijde van deselve is de Provintie van Calongo, die over al bebouwd en vol koozn is / zijnde een vlak en bouw-land; men heeft daar overbloed van honig. Hier zijn 2. klepne blekken / die in Zee sig als heubels vertoonen / daar aan men Porto Longo sekerlyk kennen kan. Vyftien mijlen verder na het Noorden is de Rivier Nombo, maar die is so ondiep / dat men deselve met geen Bark kan opbaren. De gemelde Provintie grensd Oost-waard aan Bongo, en Noord-waard aan Mayombe, welk langs de kust 19. mijlen van Longo legd.

De Rivier
Nombo.’t Land-
schap May-
ombe,Word be-
schreven.Caap Ne-
gro.Banna een
Rivier.

Dit Landschap Mayombe is so met hout en boommen bewassen / dat men ’er 20. dagen in de schaduw kan reysen / sonder eenige sonne-schijn of hitte te hebben. Hier is geen koozn of graan altoos / so dat de Menschen enkelijlyk sig behelpen met plantaans en verschepte wortelen / die egter seer goed zijn / en met nooten; sy hebben ook geen tam bee / nog hoenders / maar de rupnte van Olyfants-blees / daar sy veel van houden / als ook van allerlei wilde beesten / en veel vis. Hier is een groote sandige baay 2. mijlen ten Suiden van de Caap Negro, die de Haven is van Mayombe, in welke baay de Portugijsen somtijds Log of blok-hout laden; daar is ook een groote Rivier / Banna genoemt; booz welke by winter-tijd geen baar of ree is / also de vaste wind van een groote Zee maakt / maar wanneer de Son na het Suiden geweken





weken is / kan men 'er niet een Boot inkomen / also se dan door den regen effen is : dit is een seer groote Rivier / daar in veele bewoonde Eplanden zijn. De boomen zijn hier so vol Bavianen / Meer-
 katten / Napen en Dapegapen / dat men alleen sonder schroom de weg niet strepen kan. Hier zijn ook 2. soorten van wanschepsels / die 'er veel in de bossen zijn / en daar men sig by voor te wagen heeft.

Menigte van
 Aapen en
 Meerkatten.

Het grootste deser wanschepsels word in hun taal Pongo, en het tweede / dat kleinder is / Engeco genaamd. Dit Pongo heeft de gelijkenis van een Mensch / uytgenomen dat hy eer een Reus als een Mensch gelijkt / want het is seer lang / heeft een Menschen aangesigt / holle oogen en lange haren aan de wijkbaanwen ; desselfs aangesigt en ooren zijn sonder hare / gelijkt ook zijn handen / maar over het geheele lijf is hy gehaprt / hoewel niet dicht / en is byzjn van couleur. Tussen het selve en een Mensch is geen onderscheyd / als dat het geen kupten aan zijn beenen heeft. Het gaat regt op zijn beenen / en op de grond gaande / met de handen in de nek. Dese wanschepsels slapen op de boomen / en maken schuyl-plaatsen / daar sy voor den regen schuylen ; sy leeven van de boom-vruchten en noten / die sy in de bossen vinden / maar eeten geen vleesch altoos ; sy kunnen niet spreken / en hebben niet meer verstand als een beest. De Land-saten / als sy hier in de bossen arbeiden / zijn wel gewoon buuren te stookien ter plaats / daar sy des nagts slapen ; als die nu in den morgenstond weder aan hun werk gaan / komen dese Pongo's rondom het vuur zitten / tot dat het vergaan is / want sy hebben de kermis niet / om 'er hout by te dragen. Sy loopen met trouwen te samen / en dooden menigen Neger , die in de bossen gaat werken. Sy vallen menigmaal op de Olyfantten aan / wanneer deselve ontrent haar komen weyden / en slaan deselve so met hare knobbelagtige vuysten en met kluppels / datse al byllende

Een wanschep-
 sel
 Pongo ,

Dat de gelij-
 kenis van
 een Mensch
 heeft.

Veele by-
 sonderhe-
 den daar
 van,

Konnen de
 Olyfantten
 aandoen.

Hoe de jonge Pongo's gekregen worden.

van hen wegloupen. Dese Pongo's worden nooit levendig gebangen / dooz dien se so sterk zijn / dat 10. Menschen een derselven niet kunnen vast houden / egter worden 'er jonge gekregen / die op den buik van de oude hangen / en sig daar aan met de handen vast houden / want als de Negers met hunne vergiftige pijlen een Moeder-Pongo dood schieten / rukken sy de jonge van haar lijf af. Als se van selfs sterben / bedekken haar de andere met groote stapels van takken en hout / die men dan hier en daar in de bossen vind.

De jagt der Morombers of Mayombers.

De Morombers gaan ter jagt met hunne eigen honden / daar sy beele klepne beesten en phasanten weeten mede te bangen en te dooden / maar dese honden zijn stom / en konnen geheel niet blasfen ; sy zijn ook niet groot / en meest alle rood en bruin. De Jagers hangen haar een houten kluppel om den hals / en op het gerups / dat 'er mede gemaakt word / volgen sy deselve agter na / of roepen se met een soort van een fluit / peres, weder te rug. De Portugijse , of andere groote honden worden veel van hen geagt / om dat se blasfen ; ik heb een van die soort sien verkoopen booz dertig pond.

Een hond verkogt voor 30 pond.

't Beeld Maramba.

In de Stad van Mani-Mayombe is een Fetisso genaamd Maramba , welk in een hoge korf / die gelijk een hye-korf gemaakt is / staat / en met een groot huns of daki bedekt is. Dit is hun Godsdiensthuis / want sy gelooven enkelijk in hem / onderhouden desselfs wetten / en hebben altijd Reliquien van hem by sig. De Menschen zijn meest alle hier Tobenaars / en stellen hun tober-konst te werk ontrent hun jagen en het dooden der Olifanten / ontrent het vissen / en wanneer sy een siek of kreupelen willen helpen / als ook om te boozsien / of hunne stiepen boozspoedig sullen zijn of niet. Dooz desen Maramba wordy alle dieberven en moozden getoetst / want in dit Land toberd de een den anderen wel dood. Wanneer dan iemand sterft / worden alle de buuren booz Maramba gebragt /

Tovery.

Hoe de Menschen sig hier van moord en diefstal suverren.

hragt / om sig met eede te supberen / maar wan-
neer een Man van aansien sterft / komt de geheele
stad ten selven eynde vooz Maramba , daar dan elk Voor Ma-
nederknielt / en sijn armen om Maramba slaande/ ramba.
segd : Emeno , eyge bembet Maramba , dat is /
ik kome , ô Maramba om ondersogt en getoetst te
worden. Die nu onder hen schuldig is / bald ten
eersten dood ter aarden ; en indien / die hier komt
sweeren / pemand / 't zy oud of jong / al was het
vooz 20. Jaren / heeft ongebragt / so bald hy
aanstonds dood ter aarde. Even so gaat het on-
trent diebery en diergelijke misdaden. Op dese
wijs heb ik in de tijd van 12. maanden / die ik daar
was / verscheydene sien sterben. Men geloofd dese
superstitie niet alleen in dese plaats / maar tot aan
de Caap de Lopo Gonfaves toe.

De Inwoonders van dit Land / en van geheel Die van An-
Angola zijn besneden / uytgenomen die van het gola zijn
Rijk van Congo , also die alle Christenen zijn. besneden.
Die sig vooz Maramba wil laten inwijen / komt
by de voornaamste Gangas , zijnde hunne Priesters
of Cobenaars. De Gangas sluyten die 'er komen / Manier van
't sy Mannen of Vrouwen / of Jongens van 12. inwijding aan
Jaren / in een donkere plaats op / daar sy eenige Maramba.
dagen met een seer sober onthaal moeten blijven ;
daar na worden sy na buyten gebragt / met order /
om eenige dagen lang niet te sprekken / wat sinaad
hen ook mogt aangedaan worden / so dat sy veel
moeten wilstaan vooz dat sy beswooren worden /
want na dat alles worden sy vooz Maramba ge-
bragt / daar sy op het voozste van hun beyde schou-
ders een snee / gelijk als een halve Maan krijgen /
en by het bloed / dat hen afloopt / beswooren wor-
den Maramba getrouw te zijn ; dese moeten beloo-
ven seker soort van vlees of vis niet te eeten / en
diergelijke beuselingen meer / en wanneer sy ooft
verboden spijs eeten / worden sy ten eersten siek en
blijven ongedaan. Elk een van hen draagd een En andere
overblijffel / of Reliquie , van Marambe in een doos- by-geloo-
sen / welk hy om sijn hals heeft hangen / en onder vigheden.
sijn

zijn linker arm houd. De Heer van dit Landschap Mayombe laat altijd waar hy gaat het teken of de verbeelding van Maramba voor hem dragen / en waar hy gaat zitten / word het voor hem gesteld / en wanneer hy zijn palme-wijn drinkt / word voor die Mokiso's, of Afgods-Beeld / voeten de eerste beker uptgegoten; en als hy iets eet / spreekt hy eenige tober-woorden / en werpt het eerste stuk na zijn linker hand.

Mani-Seat.

Voort reysende quam ik Noord-waard aan voor hy Capo Negro, daar een groot Heer was / Mani-Seat genaamd / in wiens gebied meer Olyfants-tanden gebonden worden / als in een der Landschappen van het Rijk Longo, also dit Volk nergens anders als op het ombrengen van Olyfanten toelegd / en 2 Negers met hunne werp-pylen raad weten om deselve te dooden. Men heeft hier ook veel Log-hout.

Mani-Kesock.

Wat Oostelyker is een ander Heer / Mani-Kesock, die 8 dagen reysens van Mayombe woond. Hier was ik met mijne 2 jonge Negers, om Olyfanten hayr / of borstels / en staarten te koop / en kocht 'er in de tijd van een maand 20000. die ik aan de Portugijsen voor 30 Slaven / en het vergoeden van mijn schuld verkocht. Hier van daan vond ik een mijner Negers met een spiegel-glas na Mani-Seat, die dat so hoog schatte / dat hy mij voor zijn eygen Volk daar 4. seer groote Olyfants-tanden voor liet brengen / met eenen verzoekende / dat ik de Portugijsse, of andere Scheepen soude bewegen / om ten Noorden van de Caap Negro te komen / en belovende op de landing-plaats een buur-baken te maken / want tot nog toe was nog nooit een Portugijs, of een ander byzending daar geweest.

Matimbás een soort van dwergen.

Den Noord-Oosten van Mani-Kesock is een soort van kleine Menschen / genoemd Matimbás, die niet grooter als jongens van 12. Jaren / maar ongemeen dik zijn; dese eeten niet als vleesch van beesten / die sy in de bossen met hunne bogen en pylen

pijlen schieten; sy geven schatting aan Mani-Kesock, en brengen hem alle hunne Olyfants-tanden en staarten: sy willen in geen huys van een Maromber gaan / nog pemand laten komen in hunne woon-plaatsen / en sullen zelfs / wanneer pemand van de Marombers of van Longo by gebal ter plaatse daar sy hun verblijf hebben / konit / deselve verlaten en elders sig neder slaan. De Vrouwen dragen hier so wel haar boog en pijlen als de Maanen / en een van haar gaat wel alleen na het bos / daar sy de Pongos met hare vergiftige pijlen weet te dooden.

Zijn afkeering van de Marombers

De Vrouwen dooden wel de Pongos.

Ik vraagde de Marombers, of de Olyfanten hare tanden verwisselden / maar sy seiden my van neen; maar sy bonden / seiden sy / in de bossen somtijds derfelve tanden / dog ook de overige beenen.

Of de Olyfanten de tanden verwisselen.

Als pemand van een misdaat verdagt is / word hy gebragt voor den Koning / of voor Mani-Bomma, die gelijk als de Onder-rigter naast den Koning is; en indien de verdagte de misdaat ontkend / en deselve hem niet als met een eed kan betwefen worden / dan word de verdagte beswooren / welk dus geschied: sy hebben een soort van een wortel / die sy Imbondo noemen; dese is seer sterk / so dat se het water so bitter maakt als gal / word geschzapt / en in het water gelegd; se heeft die kragt / dat als 'er te veel van in het water gedaan word / de Mensch die het drinkt / sijn water niet kan maken / welk hem dan na het hoofd trekt / als of hy dzonken was / en voor dood ter aarde bald; die nu dus neder vallen / worden schuldig geoordeeld / en gestraft.

De wortel Imbonda gebruykt om misdaden te ontdekken,

In dit Land sterft niemand / die van eenig aansien is / of daar word een ander om gedood / want sy gelooven niet dat die hun eegen dood gestorven is / maar dat d'een of d'ander hem dood getoverd heeft. Alle verdagte worden van de vrienden des overledenen / op de hoog-sstraat of de markt-plaats / om het water van Imbonda te komen drinken te

En of yemand een ander betoverd heeft.

Hoe de
proef geno-
men word.

samen geroepen / so dat 'er menigmaal 500. so
Mannen als Vrouwen vooz den dag komen / om
dit water te drinken. De Ganga of Priester geeft
dan elk een beker met dat water / en belast hem /
die uptgedronken hebbende / op sekere plaats te
gaan wandelen / tot dat hy sijn water kan ma-
ken / en dat gedaan hebbende / is hy bzy / maar
als hy niet kan wateren / bald hy ten eersten op
de grond neder / en dan bald elk een / groot en
kleyn / op hem aan / slaat en snijdt hem met mes-
sen aan riemen ; maar ik geloof / dat die Cober-
Priester hem / die hy wil doen sterben / het sterkt-
ste water geeft / welk van geen omstanders kan
gemerkt worden. Dit nu geschiet tot Longo hy-
kang elke week.

VII. A F D E E L I N G.

Van de Zebra en Hippopotamus. Der Portugijssen manier
van Oorlogen in dese Gewesten. De Vissery hoe die
hier gedaan word. Het koorn-gewas, en an-
dere merkelijke saken.

Beesten en

Gevogelte.

Pellikanen.

Beschrijving
van de
Zebra,

In dit Koninkrijk zijn geen andere tamme beesten
als geiten / want ander bee kan hier niet aar-
den ; men heeft 'er wel Ossen en Roepen gebragt /
maar die stierben ten eersten. De hoenders zijn 'er
in sulken overbloed / dat men 'er 30. vooz 6 stuy-
bers aan korallen kan kopen ; daar zijn ook seer
veel phasanten / patrijssen en wilde vogels. Hier
is een soort van een vogel / die op het Land leeft /
grooter als een swaan / wel gelijkende na een rep-
ger ; dese vogel heeft lange beenen en een langen
hals / is swart en wit / en heeft op de borst een
kale plek / daar hy met sijn bek tegen aan staat.
Dit is de regte Pellikaan / en niet die Zee-vogels /
welke so groot als een Gans en wit zijn / die de
Portugijssen Pellikanen noemen / en in dit Land
overbloedig veel zijn.

Hier is ook de Zevera of Zebra , welk een Paard
gelijkt / uptgenomen dat het aandesselfs maanen /
staart /

staart / en lijf rondom / zelfs op de beenen met
verscheiden coleuren gestreept is. Dese beesten zijn
geheel wild / loopen met geheele troupen te samen /
en laten een Mensch binnen schoots komen / ja
wel 3 of 4 maal na haar schieten / eerste willen
gaan loopen.

Vaarenboven hier een menigte van Zee- of
Rivier- paarden / dog die op het Land leven / en
niet als gras eeten ; in 't water zijnde / heeft men
deselve te vreesen. Naast den Olyfant zijn dit de
grootste beesten in dat Land ; sy hebben 4 kilaau-
wen aan elke voet / die gelijk die van een Os zijn ;
in de kilaauwen van haar linker voer-voet is een
bysondere kragt / daar dan de Portugijsen ringen
van maken / en tot een seker genees-middel tegen
de loop gebruiken.

En Hippo-
potamus, of
Rivier-
paard.

Ringen van
derselver
kilauwen
goed tegen
de loop.

De Portugijsen tegen de Negers willende Oor-
logen / gaan op dese wijze te werk. Sy nemen een
aansienlijk Man uit Congo, die een goed Chri-
sten is / en die van een goed gedrag is / aan ; dese
brengd eenige 100 Negers tot zijn gebolg uit Con-
go mede ; dese Macicongo word Tandala, of Ge-
neraal over de swarte troupen gemaakt / en hem
de magt gegeven / om Heeren af te setten / te doo-
den en andere in derselver plaats te stellen / en
niet de Negers te handelen. Als nu eenig Heer sig
hem onderwerpt / gaat deselve eerst na den Tan-
dala, en brengd hem een geschenk van Slaven /
gepen en koepen ; dese Tandala nu brengd hem
na den Portugijsen Gouverneur / en send voer af
2 Slaven / om te verfoeken dat hy moge by hem
komen / waar toe hy een groote vereering moet
gereed hebben / die somtijds bestaat uit 30 of 40
Slaven / behalven het vee. So dra hy in de tegen-
woordigheid van den Gouverneur komt / knield
hy neder / klapt met sijne handen / en vald met
sijn aangesigt plat ter aarden / een wepnig daar
na staat hy weder op / en seyd : Ik ben een Vyand
gewest, maar betuyge tegenwoordig dat ik getrouw
ben, en mijn hand nooyt meer tegen u opheffen sal.

Hoe de Por-
tugijsen te-
gen de Ne-
gers Oor-
loogen.

Sy kiezen
een Tandan-
la, of Ge-
neraal.

Deszelfs
magt.

Hier

Neger-Heeren tot Slaven gegeven aan de Soldaten.

Hier op roept de Gouverneur een soldaat / die een erkentenis verdiend heeft / en geeft dien Heer aan hem. De soldaat ziet dat hy niet qualijk toekomt / en van dien Heer voor zijn Meester erkend word / die voor hem niet alleen de kost wint / maar hem ook rijk maakt. Ten oorlog op-trekken / bezorgd hy eerst het logement voor zijn Meester / voor dat van hem selven / en hy deeld zijn Meester alles mede wat hy dagelijks by den oorlog wint. Met een woord / daar is niet een Portugijse soldaat van eenig aansien / die niet zijn Neger-Soua of Heer heeft.

Vreemde manier van Vissen.

Op dese kust vissen sy met pser harpoenen / en wagten op sekere grooten vis / die eens daags ontrent de land-sijde zijn aas komt zoeken: hy komt dicht by het land / en drijft groote troupen vis voor hem uyt / daar hem dan langs het strand de Neger na-loopen / en met die pser harpoenen rondom hem steeken / en daar door seer veel vis dooden / die sy na sig trekken / en op het sand laten leggen tot dat sy met vissen gedaan hebben. Dese vis / van hen Emboa, dat is / een hond genoemd / komt selfs veeltijds tot op het drooge lopen / dog also men hem geensins beschadigen of dooden wil / schuift men hem ten eersten weder in het water / daar 4 of 5 menschen werk aan hebben. In ondiepe baayen en de rivieren vissen sy op een andere wijs met matten / van lange biesen gemaakt; dese matten 100 baden lang / drijven op het water / hebbende aan de eene zijde lange biesen die nederwaards hangen / en worden gelijk onse netten in 't ronde toegetrokken. De biesen dan willende die hangende biesen / daar sy voor schrikken / ontwijken / springen uyt het water en vallen op de mat / en worden also gevangen.

Een groote vis Emboa, of hond.

Een tweede manier van Vissen.

In Longo is vierderley koor.

Men heeft in Longo vierderley koor: 't eerste word genoemd Masanga, welk op een 200 / so groot als een ried / aan een aap / die een voet lang is / wast / en het hennip-saat niet qualijk gelijkt. Het tweede heeft by hen den naam van Masemba-

la,

la, welk ongemeen boortset / want uit elke kool
schieten 4 of 5 halmen of rieten op / die elk 10
voeten hoog zijn / en een halve pint koozn dragen.
Dit is seer goed koozn / en heeft de grootte van
wilt of herik. Hun derde soort van koozn wast ge-
lyk als gras / en gelijkt ons mostart-saat seer wel /
en is het beste van allen. Eindelijk hebben sy ook
grootte Guineesche weyt / by hen Mas-importa ge-
noemd / dog die word minst van allen geagt.

Men heeft daar seer goede Erweten of Cicers, Cicers
die een weynig grooter zijn als de onse / maar sy
wassen op een andere wijs / als by ons / want Onder de
de schoopen wassen aan de wortels onder de grond /
en men kan aan het loof sien wanneer se rijp zijn.
Sy hebben 'er nog een tweede soort / die sy Wan- Wandos.
dos noemen / maar dese wassen aan een kleyn
boomtjen / welk in het eerste jaar / dat het geplant
is / geen vrugt draagd / maar dan 3 jaren na
malkander vrugtbaar is / en daar na afgehalst
word.

De Plantanen dragen hier maar eens / en wor- Plantanen.
den dan aan de grond afgekapt / daar dan uit de
wortel 3 of 4 jonge op-schieten.

Men heeft 'er ook veel Honig / hangende aan Honig hoe
de Elicondy boomen / die sy versamelen in een soort gewonnen
van een kist / zijnde een stuk van een hollen boom /
welk in den top van die boom word opgehangen /
en eens jaars vol word / wanneer die arbepdsame
beestjens met rook verjaagd / beroofd en gedood
worden.

Dese Alicunde of Elicondy boom is seer lang / Alicunde
en ongemeen groot; daar zijn 'er / die so dik zijn / ongemeen
als 12 menschen omvangen kunnen / en uptge- groote boomen
preyd als een Eyke / en sommige derselven hol / men
en trekken sullien oberbloed van water na sig / dat
in dat dorstig land water voor duysenden men-
schen upteleveren. Ik weet / dat 'er eens 3 of 4 Die onge-
uysend sig by een deser boomen nederfloegen / die meen water
er so veel water uit haalden / als sy in 24 uren in sig heb-
ben.
van noden hadden / en nog was de boom niet le-
dig.

46 REYS VAN A. BATTEL NA BRASILLEN.

Kleeding
van derfel-
ver fchorf-
fen.

Als ook van
de Juzanda
boom.

Wat van de
Palm-boom-
men ge-
maakt
word.

Een Krok-
odil ftierf
van het in-
geflikte.

Een Soldaat
dood een
Krokodil.

dig. Na mijn giffing zijn 'er in sommige defter boomen wel 40 tonnen water. Maar dese boom is niet minder milddadig voór den rug als voór den buik / en gelykt het binnenste van den boom den buik beforgd / fo doet het buytenste voór den rug / maar daar dienen de jongste boomen best toe / welker fchorffen nog teder zijn en beter konnen behandeld worden / die dan wakker geklopt worden / fo dat een badens lengte van die boom / tot 20 bademen toe word uitgerekt / en dan ten eerften bequaam is tot kleeding / hoewel se fo fijn niet is als 't geen van de Juzanda boom gemaakt word / welker binnenste fchorf op deselve wijs geklopt / ongemeen fchoon linnen tot kleeding uytleverd.

Van hulle Palm-boomen / die fy jaarlijks snoepen en met water begieten / maken fy Fluweel / Satijnen / Caffetas / Damasten / Sarcenets en diergelijke / te weten van de bladeren / die fy fchoon maken / en daar van lange draaden maken. Sy trekken ook Wijn uyt den Palm-boom. Daar is nog een ander foort van Palm-boomen / die een byigt draagd / welke voór de Maag goed / en voór de Lever wonderlijk goed is.

Daar was een Krokodijl / fo groot en gulfig / dat hy een Alibamba infwelgde / bestaande uyt 8 of 9 t'samen geketende flaven / maar also hy het pfer niet konde verteeren / befierf hy het / en men vond het pfer in fijn romp. Ik heb gefien / dat dese Krokodijlen aan de oevers oppaften / en menfchen of andere gedierten na het water fleepen / maar een soldaat / die dus in het water gefleept was / trok fijn mes / fneed hem fijn buik op en doodde hem.

Hoe Battel eyndelijk in fijn Vaderland gekomen is, word niet verhaald.

E Y N D E.

RE-

REGISTER

Van het voornaamste in de Reys van ANDRIES BATTLE.

A.

Abram Cok vaart met 2
Scheepen uyt Engeland, 1
--- komt tot Sancta Cruz, *ibid.*
--- tot Kaap de las Palmas, 2
--- tot St. Thomas en das Rolas,
ibid.
--- ververst op Ilha Grande, 3
--- neemt een Portugijsse Pinas,
3
Almadias een Golf, 30
Andries Battel word gevangen,
met 4 andere, 5
--- en na Rio Janeiro gebragt,
ibid.
--- word gesonden met Torner
na Angola, *ibid.*
--- van daar na Quansa, *ibid.*
--- komt weder tot St. Paul, *ibid.*
--- zoekt van Longo te ontvlug-
ten; opeen Hollands Schip, 6
--- wert gevangen, *ibid.*
--- en gebannen na Massangano,
ibid.
--- ontvlugt van Massangano met
3 Egyptenaars en 7 Portugij-
sen, 7
--- komt tot Mani-Cabech, *ibid.*
--- schiet met sijn geselschap 4
uyt een troep Negers dood, 8
--- versonden na Elambe, 9
--- overwint met 400 Banditen
den Heer van Ingombe, 10
--- word gequetst na St. Paulo
gebragt, 11

--- doet een Veld-togt met Mofa-
rigofat, 15
--- is in gevaar van onthcoft te
worden, 16
--- dog word verbeeden, *ibid.*
--- vlugt na 't Leger van de Ga-
gas, 17
--- in groot agting by den Gaga,
19
--- word Sargiant onder de Por-
tugijfen, 26
--- neemt de vlugt met 2 Neger-
jongens van St. Paulo, 27
--- verkrijgd verlof om na sijn
Vaderland te trekken, 27
--- komt weder tot St. Paulo, *ibid.*
--- leeft 6 maanden in de Wil-
dernisse, 28
--- ontmoet een Schip met sijn
boot, die hem inneemt en te
Longo aan land set, 29
Alicunde groote boomen, die on-
gemeen veel water in sig heb-
ben, 45
Angeca Koning van Bongo, 35
Angola zijn alle Inwoonders be-
sneeden, 39
Angoykayongo word met 60000
van de sijne verslagen, 26

B.

Babia de Vaccas of de Torre
een fraaye Baay om te ver-
versen, 11
Banna een Rivier, 36
Battel, sic *Andries Battel*.

Bavia-

R E G I S T E R.

Bavianen in meenigte by Banna, 37
Bongos een Rivier, 27
Benguele een Rijk, 13
Blanke Menschen moogen niet be-
 graven worden by die van Lon-
 go, 35
 --- reedenen waarom, ibid.
Bongo een Provincie, ibid.
Boot van een wonderlijk fatsoen, 28
Buenos Aires, 4

C.

C*abenda* een verversing-
 plaats, 29
Cacong een Rivier, ibid.
Calabes een Eyland, 5
Calongo beschrijving daar van, 36
Cango een Provincie, desselfs be-
 schrijving, ibid.
Cansengala een bijl, het geweer
 van den Gaga, 23
Casansu een Meyr, 7. 28
Casbil desselfs beschrijving, 17
Casoch een groot krijgsman, die
 800 Portugijzen, en 40000 Ne-
 gers gedood heeft, 19
 --- houd een batailje met de Ga-
 gas, ibid.
Caye een Rivier, 30
Cbecock een Beeld, 33
 --- by-geloovigheyd daar van, ib.
Cicers wassen onder de grond, 45
Coua een Rivier, 13

D.

D*ande* een Rivier, 8, 27
Dapperheyd van Battel, 9
 --- word evenwel gevangen, ibid.
Demba is een land uyt enkel zout, 25
Dolphijs word van Cok na
 huys gesonden, 4
Dolphijsen, 3

Dombe beschrijving van het selve, 12
Dondos witte kinderen van swar-
 te, 33
Don John Hurtado de Mendoza,
 Gouverneur tot St. Paul, 5
Dooden op wat wijze van de Ga-
 gas worden begraven, 24
Drinken des Konings van Longo
 mag niemant sien, 31
 E.

E*erbied* beweesen aan de Ko-
 ning van Longo, 31
Emboa een vis, 44
Endallanbondos een bloohertig en
 trouwloos volk sonder regeer-
 ring, 12
Engeraiy een boom wiens steen
 uyt de vrugt goed is tegen 't
 Colijk, 10
Engoy een Provincie van Longo,
 29
Eten des Konings van Longo mag
 niemant sien, 32
Eyland das Rolas zeer gesond en
 vrugtbaar, 2

G.

G*aga* doet een Krijgs-Aan-
 spraak aan sijn volk, 14
 --- staat de Benguelers, 14
 --- doet alle avonden een krijgs-
 reden aan sijn volk, 20
 --- heeft veele wijven, 22
Gaga's kleeding, ibid.
 --- begraffenissen, 24
 --- hun afkeer der zieken, ibid.
Gagas, Jagges of *Gindes*, 13
 --- voeden andere kinderen op
 voor de hare, 23
 --- zijn Menschen-eeters, 14
Gevogelte in overvloed op Longo,
 42
Gomber een Beeld hoe geceerd, 34
 Gongo

R E G I S T E R.

Gongo een Krijgs-Instrument, 14
Goud in een Rivier gevonden, 20
Gymbe Koning van Longo heeft
 400 kinderen gehad, 31

H.

H*als-band* by de *Gagas* een
 schande, 23
Hippopotamus een Zee-Paard, 43
 --- Ringen van desselfs klauwen
 tegen de Loop, ibid.
Hombiangymbe Prins van Bengue-
 le blijft met 100 Heeren dood,

14
Honden die stom zijn, 38
Honig hoe gewonnen word, 45
Huylers by de dooden der *Gagas*,
 24

I.

J*agt* der *Morombers*, 38
Ilha Grande zeer vrugtbaar, 3
Imbe Calandola Generaal der
Gagas, voerd zijn zaaken uyt
 door Tover-konst, 19
Imbonda een wortel om misdaden
 te ontdekken, 41
 --- op wat wijze zulks geschied,

42
Ingombe een Berg, desselfs beschrij-
 ving, 10
Inwyng aan *Maramba*, 39
Johan Corinha Gouverneur der
 Portugijsen op *Massangano*, 25
 --- heeft order om sig meester van
 de *Mijnen* te maken, ibid.
 --- sterft, 26
Isla Verde of *Groene Eyland*, 4
Juzanda een boom, 46

K.

K*aap* de *Lopo Gonsalves*, 3
Kasteel van *St. Thomas* wel
 voorzien met *Kanon*, 2
Kinderen by de geboorte blank en
 na 2 dagen swart, 34
 --- der *Gagas*, zoo haast geboren,

zoo haast gedood en begraven,

22
Koning van *Longo* heeft 150
 Vrouwen, 31
 --- als een God geeert, 32
 --- wort geloofd dat regen kan
 geven, ibid.
Konings Soonen worden nooyt
 Koning tot *Longo*, 34
Koorn vierderley soort, 44, 45
Koop-bandel op *Longo*, 6
Koper-mijnen op *Dombe*, 12
 --- in de *Bergen* van *Cashindca-*
bar, 18
Krokodil slikt 8 of 9 *Slaven* in, 46
Krijgs-list der *Gagas*, 21

L.

L*abos* *Marinos* een Eyland in
 de mond van de Rivier de
Plate, 4
Levens-wijze der *Gagas*, 18
Leger-plaats op wat wijze by de
Gagas word gemaakt, 20
Lichaam van de *Gaga* gekerst, 22
Longa een Rivier, 18
Longo desselfs beschrijving, 30, 34
Longeri begraaf-plaats der *Konin-*
gen van *Longo*, 35
Lopo Gonsalves Kaap, 3

M.

M*akellacolongo* een groot
 Heer, 18
Mani-Kesock een groot Heer, 40
Maramba een Beeld, 38
 --- op wat wijze door het selve alle
 misdaden worden ontdekt, 38,
 39
Matimbas zijn *Dwergen*, 40
Mayombe desselfs beschrijving, 36
Memba een boom wiens hout zoo
 sagten ligt is als kurk, 28
Moeder der *Princen* van *Longo* in
 groot aanzien, 34
 Battel. D *Mofa*.

Mofarigofat houd Battel in gij-
feling, 16
Mokifo een Beeld in 't Land van
Cashil, 17

O.

Offerbande der Gagas aanden
Duyvel, 23, 24
Olyfanten verwisselen geen tan-
den, 41
Olyfants-tanden rondom hunne
Beelden, 17
--- in menigte op Engoy, 29
Ongelukkig water halen, 3
Oorlog der Portugijfen tegen de
Negers op wat wijfe, 43
--- op wat wijfe by de Gagas ge-
voerd word, 21

P.

Palm-boomen wat kostelijke
stoffen van defelve gemaakt
worden, 46
St. Paul in Angola, 5
Pauwen onderhouden op een graf-
plaats, 18
Pellikaan onderfcheyden van an-
dere, 42
Petes en *Pongoes* zeekere speel-
tuygen, 10
Plantaans in menigte op de Ey-
landen das Rolas, 2, 45
Plegtigheyd des Konings van Lon-
go, wanneer om Regen verfocht
word, 32
Pongo een Wanschepfel, 37
--- deffelfs wonderheden, *ibid.* 38
Pongoes zijn Speel-tuygen, 10
Portugijfen van Battels gefelfchap
fchuylen van blooheyd onder
de ftruyken, 8

Q.

Quelle een Rivier, 36
Quesango een Beeld in groo-
te agting by die van Cas-
hil, 17

R.

Reegen word van den Koning
van Longo gebedden, en
gelooft dat geven kan, 32
Rivier daargoud gevonden word,
20

S.

St. *Sebastiaan* een Eyland ge-
legen onder den Steen-bok,
4
Serras of Bergen, 8
Shillambansa Oom van den Ko-
ning van Angola, werd *fijn*
Hoofd-ftad verbrand, 18
Silver-mijnen op Cambamba, 25,
26
Soldaat dood een Krokodil, 46
Soldaten der Portugijfen hebben
Neger-Heeren tot hun dienst,
44

Sombo een vis, 28
Soon des Konings van Longo ge-
vierendeeld om dat *fijn* Vader
fag drinken, 31
Spiegel-glas hoog geagt, 40
Statie des Konings van Longo,
30

T.

Tandala Generaal der Negers,
43
Tanden der Vrouwen uytgetrok-
ken om fchoon geagt te wor-
den by de Gagas, 22
Tondo een Provintie, 18
Torner gevanklijk gevoert met
Battel, 5

V.

Viffen op wat wijfe by die van
Longo, 44
Vlees hoe gedroogd by de Wilde,
28
Vrouwen der Gagas zijn zeer
vrugtbaar, 22
--- deffelfs dragt, *ibid.*
Vrou-

R E G I S T E R.

Vrouwen dooden de Pongos , 41 | *Witte kinderen* van Swarte, 33

W.

Z.

Wandos een foort van Erwe-
ten , 45

Water-val die 30 mijlen kan ge-
hoord worden , 19

Wijn uyt Palm-boomen , op wat
wijfe gemaakt word van de
Imbondos en Gagas , 21

Zaire een Rivier in Angola , 5

Zebra of *Zevera* deffelfs beschrij-
ving , 42

Zee-Mos in overvloed by Labos
Marinos , 4

Zout-mijnen op Demba , 25

E Y N D E.

Berigt voor den Boekbinder , waar de Figuren
moet stellen.

[b] 1 op pagina 23

[b] 2 ————— 37

